

Program Formatları Arasında Önemli Ölçüde Benzerliğin Tespiti Yöntemleri ve Fikir/ İfade Ayrılığı Doktrini

Methods for the Determination of Substantial Similarity Between Program Formats and the Idea/Expression Dichotomy Doctrine

R. Eda Giray*

ÖZ

Program format benzerliklerinden doğan uyuşmazlıkların tüm dünyada üst sıralarda olduğu görülmektedir. Yapımcıların yeterli yasal koruma elde edemedikleri yönündeki eleştirileri ile de formatların eser niteliği, formatların telif hukuku çerçevesinde koruma kapsamı ve iki format arasındaki benzerliğin tespiti noktasında farklı yöntem ve doktrinlerin oluşmasına sağlamıştır. İncelememiz format uyuşmazlıklarının ilk olarak 1930'larda ortaya çıktığı Amerikan ve İngiliz Hukuku özelinde, mahkeme ve doktrin görüşlerini Türk yargı kararları ile mukayese ederek, objektif kriterlerin ve yöntemlerin uygulanmasını önermeyi amaçlamaktadır. Zira incelememiz sırasındaki tespitimiz, yabancı mahkeme kararlarında format benzerliklerinde kullanılan Scènes À Faire doktrinin ve Merger doktrinin uygulanmadığı, formatların arasındaki önemli ölçüde benzerliğin tespiti noktasında objektif yöntemlere yer verilmediği şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Format, Televizyon Formatları, Fikir – İfade Ayrılığı, Dışsal Test, İçsel Test, Scènes À faire Doktrini, Merger Doktrini, Soyutlama, Filtreleme, Karşılaştırma, AFC

ABSTRACT

It can be seen that the disputes arising from similarities in program formats are at the top of the list all over the world. The criticism of the producers that they cannot obtain sufficient legal protection has led to the formation of different methods and doctrines in terms of the nature of formats as the scope of protection of the formats within the framework of copyright law and the determination of the similarity between the two formats. Our review aims to propose the application of objective criteria and methods by comparing with Turkish judicial decisions the opinions of courts and scholars, in particular in American and English Laws where format disputes first emerged in the 1930s. Our determination during our review is that the Scènes À Faire doctrine and the Merger doctrine, which are used in format similarities in foreign court decisions, are not applied, and that objective methods are not included in the determination of substantial similarity between formats.

Keywords: Format, Television Format, The Idea/Expression Dichotomy, Scènes À faire, Merger Doctrine, Abstraction, Filtration, Comparison, AFC, Extrinsic Test

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu, ORCID: 0000-0001-5130-8281.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: R. Eda Giray

E-posta/E-mail: eda.giray@marmara.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 01.09.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 20.12.2022

I. KONUNUN TAKDİMİ VE SINIRLANDIRILMASI

Televizyon kanalları arasındaki rekabetin artması, tüketici tarafından beğeni toplayan programların benzerlerinin türemesine ve bu benzer içeriklerden doğan uyuşmazlıkların artmasına neden olmuştur. Yapımcıların yeterli yasal koruma elde edemedikleri yönündeki eleştirileri ile formatların eser niteliği, formatların telif hukuku çerçevesinde koruma kapsamı ve iki format arasındaki benzerliğin tespiti noktasında farklı yöntem ve doktrinler oluşmuştur. Çalışmamızda format uyuşmazlıklarının ilk olarak 1930'larda ortaya çıktığı Amerikan ve İngiliz Hukuku özelinde mahkeme kararları ve doktrin görüşleri incelenecektir. Tespitlerimiz Türk yargı kararları ile mukayese edilecektir. Amacımız, format uyuşmazlıkları özelinde standart ve sistematik yöntem önerilerinde bulunabilmektir.

Telif hukuku uyuşmazlıkları dikkate alındığında, televizyon format benzerliklerinden doğan uyuşmazlıklar tüm dünyada üst sıralarda olduğu görülmektedir. Hatta Türkiye açısından formatların korunması, dizi ihracatında dünyanın en çok ihracat yapan 5 ülkesinden biri haline gelmesiyle de ayrı bir boyut kazanmıştır. Gerçekten de sadece Türkiye açısından değil, tüm dünya açısından formatlar ticarete önemli bir kalem haline gelmiştir. Bu açıdan formatların fikirlerin pazarlanması, bir ülkenin kültürünün diğer ülkeye kısmen aktarılması olduğu da söylenebilir. Örneğin; televizyon formatlarının pazarlandığı MIPCOM (Marché International des Programmes de Communication, International Market of Communications Programmes)¹ fuarında her yıl yüzlerce program formatı gösterilmekte ve satışı gerçekleştirilmektedir. 1985 yılından itibaren her Ekim ayında 4 günlük bu fuar televizyon endüstrisinin yer almak istediği ve takip ettiği bir etkinlik haline gelmiştir. Etkinlik yeni program ve formatların uluslararası dağıtımını amaçladığı için yapımcı temsilcilerinin katıldığı en büyük etkinlik olma özelliğini taşımaktadır. Türkiye 2015 yılında bu etkinliğin onur konuğu olmuştur. Önemli diğer bir organizasyon ise 1963 yılından itibaren devam eden NATPE² (The National Association of Television Program Executives) fuarıdır.

Günümüz koşulları düşünüldüğünde basit bir televizyon formatı değil, mobil telefonlara uygun içerikten, 248-inç büyüklüğünde 8K ekrana uygun programlara kadar çok geniş bir yelpazede dizi, film, belgesel gibi yapımlar ile formatlar çeşitlenmektedir. Özellikle de streaming olarak ifade edilen ve bir yayının internet ortamında indirilerek izlenmesi anlamında kullanılan kavram ve bununla ilgili formatlar ayrı bir inceleme konusu olmayı hak etmektedir. Hatta sadece bu konuya özel NATPE Streaming olarak anılan ayrı bir etkinlik de bulunmaktadır³.

Bu kadar büyük bir endüstri, şüphesiz yanında özel olarak korunması gereken bir değeri de getirmektedir. Devredilebilen ve lisans verilebilen⁴ televizyon program formatlarının değeri düşünüldüğünde benzerlerinin türemesi de kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle günümüzde bir

1 <<https://www.mipcom.com/en-gb/conferences-events/diversity-inclusion.html>> Erişim Tarihi 15.7.2022

2 <<https://www.natpe.com/about/>> Bunun dışında uluslararası başka fuarlar da bulunmaktadır. Örneğin Singapur'da ATF (Asia TV Forum& Market) <<https://www.asiatvforum.com/en-us.html>>; <<https://www.discop.com/johannesburg#about-johannesburg>> Erişim Tarihi 15.07.2022

3 <<https://www.natpe.com/category/press-releases/>> Erişim Tarihi 15.07.2022

4 Televizyon program format lisans hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ünsal Dönmez ve Bengi Sargin, 'Televizyon Program Format Lisans Sözleşmesi' (2021) 7(1) Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 69, 69 vd.

televizyon kanalındaki programın çok benzerinin diğere bir televizyon kanalda yayınlanması veya herhangi bir yapımcıya önceden sunulduğu iddia edilen formatın izinsiz çoğaltılmasını konu alan uyuşmazlıkların sayısı oldukça yüksektir. Buna rağmen mahkemeler tarafından format benzerliğinden doğan uyuşmazlığın çözümünde objektif yöntemler kullanılmadığı görülmektedir. Oysaki araştırmamızda format benzerliklerinin tespitinde dünyada farklı yöntemlerin ve doktrinlerin kullanılabilceği tespit edilmiştir.

Çalışmamızda televizyon program formatları kavramsal olarak incelendikten sonra Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu(FSEK) çerçevesinde eser niteliğine sahip olup olmadıkları⁵, söz konusu program formatlarının benzerliğin tespitinde yöntem ve yaklaşımlar, son olarak da Yüksek Mahkeme tarafından kullanılan kriterler incelenecektir.

II. PROGRAM FORMATLARI

Medya dünyasının terimi olan *format*⁶, mevzuatlarda yer almayan bir kavramdır. Bu nedenle de hangi mevzuat ve hükümler çerçevesinde tanımlanacağı ve hangi şartlarla korunması gerektiği konusunda tam bir fikir birliği bulunmamaktadır⁷. Televizyon formatının tanımına ilişkin uluslararası alanda da bir birlik bulunmamaktadır⁸. Shelley Lane “*her bir bölümü şekillendirip, değişen içeriğe bakılmaksızın izleyicinin TV programının dizisini kolayca algılamasını sağlayan karakteristik özelliklerinin tamamı*” olarak tanımlamıştır⁹. Jessica E. Bergman tarafından ise format, “*Akış içerisindeki ana karakterler ile*

5 Televizyon program formatlarının koruması telif hukuku dışında, haksız rekabet hükümleri ve Paris Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde de tartışılmakla birlikte çalışmamız telif hukuku çerçevesindedir.

6 Tuğçe Karabağ *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Televizyon Programları ve Özellikle Televizyon Program Formatları* (Seçkin 2012) 29; İlker Erdoğan ve Leyla Budak, *Anglo-Amerikan Eğlence Endüstrisinde Televizyon Program Formatları* (Kalkedon 2016) 25.

7 Mustafa Ateş, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği* (Adalet, 2007) 28; Uğur Çolak, ‘Televizyon Program Formatlarının Korunması’ (2004) 4 (3) Ankara Barosu Fikir Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi 11, 23; Yalçın Tosun, *Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları* (XII Levha 2013) 173; Karabağ (n 6) 39,50; Mustafa Arıkan, *Fikri Mülkiyet Hukukunda Televizyon Program Formatlarının Korunması* (XII Levha 2012) 13; Savaş Bozbel, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (XII Levha 2012) 62.

8 Albert Moran and Justin Malbon, *Understanding the Global TV Format*, (Intellect Books London, 2006) 19; Joppich, Brigitte, ‘Alternative Dispute Resolution under WIPO Rules for TV Format Protection Right Issues’ < <https://www.wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/article.pdf>> accessed 13 July 2022; Chebet D. Koros ‘Protection of TV Formats: Legal vs Non-legal Approaches’ (2019) 10(7) Queen Mary Law Journal 7, 7; Mahkeme kararları arasında da tam bir birlik bulunmamaktadır. Opportunity Knock davasında (1988) mahkeme format için performans birliği aramıştır, dava hakkında ayrıntılı bilgi için bkz Shelley Lane, ‘Format rights in television shows: Law and the legislative process’ (1992) 13(1), *Statute Law Review* 24, 25; Koros (n 8) 16; Fransız Mahkemesi televizyonda yayınlanan bir oyun formatını oyunun atmosferini ve felsefesini, gelişimini, atılan puanların sayımını, soruların içeriğini ve formülasyonlarını tanımlayan kesin kurallar olarak tanımlamıştır. Moran and Malbon (n 6) 20; Alman mahkemeleri ise daha detaylı bir tanım vererek formatı her bir bölümü şekillendiren, tüm karakteristik özelliklerin verildiği genel bir kalıp olarak tanımlamıştır. Jean K Chalaby, ‘The Making of an Entertainment Revolution: How the TV Format Trade Became a Global Industry’ (2011) 26 *European Journal of Communication* 293, 296; Alman mahkemelerinin bakış açısı için ayrıca bkz. Gunnar W.G. Karnell, ‘Copyright to Sequels – With Special Regard to Television Show Formats IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law’ < <http://beck-online.beck.de/Bcid/Y-300-Z-IIC-B-2000-S-886-N-1>> accessed 07 Temmuz 2022.

9 Koros (n 8) 8; Farklı tanımlar için bkz. Louis A. Day ‘A Copyright Dilemma: The TV Format’ (1978) 22(2) *Journal of Broadcasting* 249, 250.

çizilen çerçevede sürdürülen ve bu çerçevenin sahne, tema, fikir veya bu dizide planlanan ana hikâye veya epizodik diziler ve ayırt edilebilir akış içerisindeki ana karakterlerde, detaylı kategorizasyon yapılmış ve etkileşim kurulmuş birtakım karakterler bakımından her bölüm tekrarlanmasının hedeflendiği bölümler birleşimidir. Ayrıca her bir bölüm için bir veya daha fazla hikâye önerisi içeriyor olabilmektedir.” şeklinde tanımlanmıştır¹⁰. Lisa Logan formatı, bir programda, tek bir bölümün değişken öğelerinin üretildiği değişmez öğeler kümesi olarak adlandırır¹¹. Başka bir tanımda ise format, televizyon şovlarının plan yapısı şeklinde ifade edilmiştir¹². Dolayısıyla formatlar okunmak için değil, üretilmek için oluşturulmuştur.

Program formatları, olay örgüsünü takip eden kurgusal dizilerin bölümleri gibi senaryolu programları ve farklı program türleri olan yemek şovları, flört şovları gibi senaryosuz programları da içermektedir. *Eğlence sektörü izleyiciye* belli periyodlarla yayınlanan, ayırt edilebilen, belirli bir olay örgüsüne sahip ve dramatik anları barındıran bir program yapısı sunar. Bu bağlamda oluşturulan yapı çerçevesinde yetenek gösterileri, bilgi yarışmalarında sorulan sorular gibi çeşitli unsurlar yer almaktadır. Dolayısıyla format kendine özgü bir yapı içerir. Karakter gelişimi, tema, olay örgüsü ve olay örgüsünü içeren karmaşık format yapısı, kâğıda dökülmüş genel bir fikirden fazlasıdır. Bu bağlamda içerik hafta-hafta veya belli periyodlarla değişmekle birlikte ana yapı aynı kalmaktadır.

Uygulamada çıkan uyuşmazlıklar ve ihtiyaçlar her somut olaya göre değişmektedir. Bu nedenle çerçeve kriterler belirlenerek formatlar arasındaki uyuşmazlıkları çözme noktasında yöntemler ortaya çıkmıştır. Konu kapsamlı olarak Türkiye ve dünyada haksız rekabet hükümleri, sınai mülkiyet hakları ve telif hukuku çerçevesinde tartışılmış olmakla birlikte, incelememiz telif hukuku kapsamında benzerlik yöntemleri ile sınırlı olacaktır.

Format bir televizyon programı değildir¹³. Hatta belli bir formata uygun olarak tespit edilen televizyon programlarının her bir bölümünün temel yapısı dışında, farklı olduğunu ve her bir bölümün kendi yapısı içerisinde ayrı bir fikri mülkiyet korumasından yararlandığını söylemek gerekir¹⁴. Belirtildiği gibi formatın oluşturulma amacı formata uygun programının üretilmesidir.

Format, televizyon programın nasıl yapılacağını tarif edildiği kısmen sabit bir yapıdır. İncelendiğinde uzun bir sürece yayıldığı, asli ve tali unsurlarının tespit edilmesinin oldukça zor olduğu görülmektedir¹⁵. Ayrıca program formatlarına ilişkin unsurların belirlenmesi, bu unsurların telif

10 Jessica E. Bergman ‘No More Format Disputes: Are Reality Television Formats The Proper Subject Of Federal Copyright Protection?’ (2011) 4(2) Journal Of Business, Entrepreneurship & The Law 244, 245; Aynı yönde; Day (n 9) 250.

11 Bir iskelet yapısı olarak ifade edilen formatın ana fikri: bir hikaye, bir dizi olay veya öge, tanımlanmış karakterler, ad, özel set / sahneler, slogan veya diğer tekrarlanan öğelerdir. Lisa Logan, ‘The Emperor’s New Clothes? The Way Forward: TV Format Protection under Unfair Competition Law in the United States, United Kingdom and France: Part 1’ (2009) 20(2) Entertainment Law Review 37, 37.

12 Lane (n 8) 25.

13 Arıkan, eserinde televizyon programlarının ve program formatlarının karıştırmaya müsait kavramlar olduğuna dikkat çekmektedir. Arıkan (n 7)14 vd.; Bengi Sargın, *Yabancı Unsurlu Televizyon Program Formatlarının Korunması* (Yetkin 2020) 33.

14 Lane (n 8) 26.

15 Netalie E Gottlieb, ‘Free To Air? – Legal Protection For TV Program Formats’ (2011) 51(2) The Intellectual Property Law Review 211, 215; Aynı yönde Dönmez ve Sargın (n 1) 71 vd.

hukuku anlamından korunabileceği anlamına da gelmemektedir. Dolayısıyla öncelikle unsurların tespiti, akabinde bunlardan hangilerinin korunması gerektiği tespit edilmelidir.

Yukarıda yer verdiğimiz program format tanımları incelendiğinde; en önemli unsurun programın “tekrarlanabilen” karakteristik özelliklerinin tespiti ile mümkün olduğu görülmektedir. Programın tekrarlanabilen karakteristik özelliklerini somut uyumsuzluklardan bağımsız sınırlı ve tam olarak belirtilmesi ise mümkün değildir. Ancak yine tanımlardan yola çıkarak; programın adı, sunucunun/oyuncuların veya katılımcıların konumu, stüdyo tasarımı, dekor, süre, sunucunun konumu, sahne tasarımı ve kameranın konumu, izleyicinin konumu, programın akışını, anahtar ifadeleri, yarışmacı veya katılımcıların konumu, sunucuların yerleşik deyimleri veya sunucuların sergilemesi gereken davranış modelleri gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Örneğin “Kim 500 Milyar İster?” isimli yarışma programında sunucunun program boyunca yarışmacıyla sohbet etmesi, yarışma sonuna kadar adeta bir yol gösterici ve yönlendirici gibi davranması ve onun daha fazla ödül kazanmasını ister bir yaklaşım sergilemesi, programın tüm dünyada sabit format özelliği olarak benimsenmektedir¹⁶.

Bunlar dışında yazılı format metninden, çok ayrıntılı bilgi içermesi beklenmemektedir. Uzun ve karmaşık cümleler seyirci gözünde “formatın bir bütün olarak algılanmasını” zorlaştıracığından¹⁷, kısa cümleler tercih edilmektedir. Bu nedenle format, senaryo kadar ayrıntılı bilgi içermemektedir¹⁸.

Ancak aşağıda incelenecek olan yargı kararlarından da anlaşılacağı üzere, ne kadar çok ayrıntı verilirse metnin hususiyet taşıyıp taşımadığı o kadar rahat tespit edilmektedir. Ayrıca yine programda kullanılacak teknik usullerin de asli unsurlar gibi program metninde yer alması beklenmektedir. Programdaki katılımcılar, sorulan sorular ve sonuçlar ise tali unsurları oluşturur. Bu unsurların tali unsurlar olarak nitelendirilmesinin nedeni ise, her bir bölümde yeniden değerlendiriliyor ve program içinde şekil alıyor olmasıdır.

Format ticareti neticesinde farklı ülkeler ve kanallardaki gösterimlerde asli unsurlara sadık kalınmaktadır. Bu nedenle format ticareti sırasında değiştirilemeyen unsurların asli unsurlar olduğu, ülkeden ülkeye değişiklik gösteren unsurların tali nitelikte olduğu da söylenebilir. Değişmeyen çerçeve formatı oluşturur; tali unsurlar ise döneme, yayınlanacağı ülkedeki gereksinimlere veya hedef kitleye göre değişebilir mahiyettedir. İçerik değişse de format seyircilerce tanınabiliyorsa, kaynak belirlenebiliyorsa çerçeve çizilmiş demektir.

Dolayısıyla herkes tarafından kabul gören tam bir tanımın oluşturulamamasının nedeni, formatı meydana getiren sektörün talepleri, gelişmeler ve hedef izleyicilerdeki değişikliklerdir. Her daim gelişen bir yapı için tek bir tanım vermek veya mevzuata bu tanımları eklemek, gelişimi ve değişimi engelleyecektir. Örneğin bazı yazarlar¹⁹ tarafından “program adının” formatın asli unsuru olarak

16 Ercan Balci, ‘Televizyon Program Formatları, Çarkıfelek ve Kim 500 Milyon İster’ Üzerine Bir İnceleme’ (2009) 12(2) Kültür ve İletişim Dergisi 47, 73.

17 Ziya Özgür ve Halim Esen, ‘TV Eğitim Programlarında Etkili ve Yaratıcı Senaryo Yazımı’ (Açık Öğretim Fakültesi Uygulamaları 22 Ekim 2019) <https://aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Aydin_Ozgur.doc> Erişim Tarihi 8 Temmuz 2021

18 Sargın (n 13) 33 vd.; Arıkan (n 7) 23 vd.

19 Karabağ (n 6) 50, 52; Tosun (n 7) 173.

sayıldığı görülmektedir. Ancak kanaatimiz program adının formatın asli unsuru olmadığıdır. Hatta uygulamada program formatlarının satışında program adlarının değiştirildiği görülmektedir. Program adı, hedef kitlesinin yaklaşımları dikkate alınarak yapımcılar tarafından farklı farklı belirlenmektedir. Örneğin; Menşe-i ülkesinde “*Who Wants To be A Millionaire?*” olarak adlandırılan program, Türkiye’de önce “*Kim Beş Yüz Milyar İster?*” daha sonra da “*Kim milyoner olmak ister?*” şeklinde yayınlanmıştır²⁰.

Benzer şekilde formatlara ilişkin program adının kullanım hakkının bir kanalda, formatın ise başka bir kanalda kaldığı uyumsuzluklar da bulunmaktadır. “*Bu Tarz Benim*” ve “*İşte Benim Stilim*” yarışmalarının yayınlandığı iki kanal arasındaki program ismine ilişkin uyumsuzluk örnek gösterilebilir²¹.

Format, genellikle ses ve görüntü nakline yarayan araçlarla iletme uygun hale getirebilen yazılı bir metindir. Bu metnin uygun teknik kullanılarak “televizyon programı” haline gelmesi ile görsel medyadaki nihai ürün²² oluşmuştur. Ancak televizyon program formatı ve televizyon programları arasındaki teknik ayırımın, mahkeme kararlarında incelenmediği görülmektedir. Hatta sadece kâğıt üzerinde yer alan kurgu, televizyon endüstrisi için yeterince cazip olmadığından, formatlara uygun hazırlanan deneme çekimleri(demolar) de formatlara ilişkin kavram kargaşasını arttırmaktadır. Yine Yüksek Mahkemenin formatlara ilişkin uyumsuzluklarda formatlar arasındaki iltibasın objektif bir yöntemle değerlendirilmediği de gözlenmektedir. Ancak incelememizde bazı yöntem ve yaklaşımların format benzerliklerinin tespiti noktasında yardımcı olabileceği kanaati oluşmuştur.

A. FORMATLARIN ESER NİTELİĞİ VE FİKİR İFADE AYRILIĞI (THE İDEA/EXPRESSION DİCHOTOMY) DOKTRİNİ

I. Formatların Eser Niteliği

Yukarıda belirtildiği üzere mevzuat hükümleri arasında özel bir düzenlemeye sahip bulunmayan format, seyirci tarafından programın algılanış şeklidir. Format sayesinde, seyirci programın diğer bölümleri hakkında fikir sahibi olur, zira format akışı değişken değildir. Bu nedenle format aynı

20 Balcı (n 16) 71.

21 ‘...Bölge Adliye Mahkemesince, dava konusu ‘İŞTE BENİM STİLİM’ ibareli marka tescil başvurusu ile davacıya ait ‘BU TARZ BENİM’ ibareli markanın asıl ve ayırt edici unsurun ibarelerin bütününden oluştuğu, ortalama tüketicinin nezdinde, sunulan hizmetler de nazara alınarak yapılan karşılaştırmada işaretlerin iltibasa yol açmayacağı, bilirkişi raporunda, tarafların marka olarak kullanmak istediği ‘işte’ ve ‘bu’ ibareleri ile ‘stil’ ve ‘tarz’ ibarelerinin eş anlamlı olduğu gerekçesiyle markaların benzer bulunduğu sonucuna varılmışsa da, bu görüşe iştirak edilmediği, zira aksi gerekçenin kabulü halinde, özellikle taraf markalarının kullanılacağı anlaşılan televizyon yayıncılığı hizmetlerinde, birçok markanın kullanımı imkansız hale gelecek, benzer içerikli televizyon programlarında bir kişinin lehine tekelleşmeye yol açacağı, davalının televizyon yayınlarındaki kullanımının davacıya yaklaşmak iradesini gösterdiğine ilişkin tespitinin de işbu davanın konusu olmadığı, yine davacı tarafça müvekkili ile dava dışı İç Yapımlar A.Ş. arasındaki ‘BU TARZ BENİM’ markasının kullanımı hakkındaki sözleşmenin anılan şirketçe haksız şekilde feshedildiği, hemen ardından davalı tarafça ‘BU TARZ BENİM’ ismiyle televizyon yayıncılığına başlandığı, bu konuda da taraflar arasındaki davanın sürdüğü bildirilmişse de, bu durumun anılan marka ile tamamen farklı bulunan işbu davanın konusu ‘İŞTE BENİM STİLİM’ ibareli marka tescil başvurusu için kötü niyet oluşturmayacağı gerekçesi ile davalılar vekillerinin istinaf isteminin kabulüyle İlk Derece Mahkemesi’nin kararının kaldırılmasına, davanın reddine karar verilmiştir... ONANMASINA..’ Yargıtay 11 HD, E 2019/258, K 2019/7133, 13.11.2019 < <https://www.kazanci.com.tr/> > Erişim Tarihi 20 Haziran 2021.

22 Arıkan (n 7) 15; Sefa Er, ‘Televizyon Program Formatlarının ve Televizyon Programlarının Telif Hukuku Kapsamında Korunması’ (2019) 23(3) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 239, 255.

zamanda programların karakteristik özelliklerini oluşturur. Bu kapsamda program formatlarının fikri bir çabanın ürünü olduğuna, formatların hususiyet taşıyacak şekilde yazı veya görüntü olarak tespit edilmesi ile eser niteliğine kavuşacağına şüphe yoktur. Ancak hangi unsurlarının koruma kapsamında değerlendirileceğinin tespiti gereklidir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu(FSEK) 1/B “tanımlar” kenar başlığı altında eseri; “*sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri*” olarak tanımlanmaya çalışılmıştır ki, Hirsch²³ tarafından haklı olarak belirtildiği üzere her durumda eser kavramını karşılayacak bir tanım vermek oldukça güçtür. Hirsch tarafından 1948’lerde yapılan bu tespit günümüzde kendini ispat etmiş, eser türlerinin mevzuatta nasıl karşılık bulacağı ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmıştır²⁴.

FSEK 1/B maddesinin metninden yola çıkarak eserin temel unsurlarının; kanundaki eser tiplerinden birine dahil olmak ve sahibinin hususiyetini taşımak olarak belirtmek mümkün ise de²⁵ bu iki temel unsur bir ürünün eser olarak nitelendirilmesi için yeterli değildir. Fikri çaba sonucu ortaya çıkan ürün; hususiyet barındırarak, FSEK’te öngörülen eser türlerinden birine dâhil edilmek şartıyla sahibinin hususiyetini yansıtacak düzeyde *şekillenmek* zorundadır²⁶. “*Sahibinin hususiyetini yansıtacak düzeyde şekillenmiş olmak*” şartının Bern Sözleşmesi 2/2 de de “*maddi bir form içinde tespit edilmeleri*” şeklinde ifade bulunduğunu²⁷ belirtmek gerekmektedir. Aynı yönde Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (TRIPS)²⁸ “*Fikir hakkının korunması, düşünceleri, yöntemleri, uygulama esaslarını yada matematik kavramları değil, düşüncelerin ifade biçimini kapsar.*” ifadesi de fikri ürünün “*şekillenmiş*” olma şartının karşılanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eserin “*sahibinin hususiyetini yansıtacak düzeyde şekillenmiş olması*” unsuru konumuz açısından özel bir öneme sahiptir. Zira formatın eser niteliğine sahip olabilmesi için *şekillenmesi* gereklidir. Eserin şekillenmesi; fikrin soyutluktan sıyrılarak amacına uygun algılanmasını sağlayan somutluğa ulaşmasıdır. Dolayısıyla eserin niteliğinin kazanılması için beklenen düzeyde “*algılanabilir*” olması gerekmektedir.

Konumuz açısından önemle üzerinde durulması gereken diğer bir unsur ise “*hususiyet*” kavramıdır. Bu kavram da özellikle formatlar açısından çok tartışılabilir bir kavramdır. Zira *hususiyet* ve *yenilik* kavramı, özellikle de sınai haklarla kıyaslandığında karıştırılmaya müsait iki kavramdır. Halbuki her hususiyet taşıyan eser yeni değildir, olmak zorunda da değildir²⁹. Formatlar açısından

23 Ernst E. Hirsch, *Fikri ve Sınai Haklar* (Ar 1948) 126.

24 FSEK’de belirtilen eser tiplerinden birinin kapsamına girmeyen bir fikri ürünün eser olarak kabul edilemeyeceği yönünde; Fırat Öztan, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Turhan Kitapevi 2008) 91; Ateş (n 7) 120-121. Şafak Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (Yetkin 1988) 29; Nuşin Ayiter, *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri* (Sevinç Matbaası 1981) 38 vd.

25 Ateş (n 7) 28,29.

26 Aynı yönde Çolak (n 7) 25; Bozbel (n 7) 33; İlhami Güneş, *Son Yasal Düzenlemelerle Uygulamada Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Seçkin 2008) 66; Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (5. Bası, Vedat 2012) 97; Ateş (n 7) 58.

27 ‘*Bununla birlikte, maddi bir araç üzerine tespit edilmedikçe korunamayacak olan genel veya açıkça belirtilen herhangi bir kategorideki eserlerin tanımlanması, Birlik içindeki ülkelerin mevzuatı tarafından düzenlenecektir.*’ Bern Sözleşmesi 2/2.

28 Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (TRIPS)

29 Hususiyet kavramı ile ilgili detaylı açıklama ve öğretildeki görüşler için bkz. Cüneyt Bellican, ‘Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Açısından Hususiyet Kavramı’ (2008) 7(1) İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 67, 80 vd.; Hayri Bozgeyik, ‘Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet’ (2009) 15(3) Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 167, 175-176; Ateş

“*hususiyet*” değerlendirirken daha önce yapılmamış – görülmemiş bir metin aranmamaktadır. Ancak alışılmış ve sıradan bir metnin de *hususiyet* taşıması zorlaşacaktır. Bu nedenledir ki fikir ve sanat eserleri açısından “*yenilik*” eser türü açısından değil, eserdeki düşüncenin ifade ediliş şekli olarak değerlendirilmektedir³⁰. Formatların eser niteliği taşıması için fikirlerin bir eserde vücut bulması ve harcılaem niteliği aşarak eser sahibinin *hususiyetini* taşıması gerekmektedir. Formatlar açısından *hususiyet* genellikle; genel kurallarda, sunucunun sunma stili, sahneye gelişi, stratejiler, sahne dekoru, müziğin nerede kullanılacağı, stüdyodaki konukların programa katılımı-rollerde aranmaktadır³¹. Formattaki *hususiyetin*, televizyon programlarının her bölümünde değildir, bütününde olması yeterlidir. Zaten de bu kabul ile program formatları hem Türkiye’de hem de yurt dışında devredilebilmekte, lisans yolu ile farklı televizyon kanallarında kullanılabilmekte, format ticaretine konu olabilmektedir.

2. Fikir – İfade Ayrılığı (The Idea/Expression Dichotomy) Doktrini

Bu bağlamda fikir – ifade(The idea/expression dichotomy)³² ayrılığı da formatların koruma kapsamında olan kısımlarının tespiti açısından önemlidir. Fikirlerin telif hukuku korunmasından yararlanmadığı düşünüldüğünde; fikirlerin aynen veya esinlenme yoluyla alınabilmesinin mümkün olduğu, koruma kapsamının ise somut bir fikrin yazar tarafından *hususiyet* taşıyan şekilde ifade edilmesi halinde mümkün olduğu söylenebilecektir. Fikirden kasıt, şekillenmemiş soyut fikirlerdir³³.

Telif hukukunun temelini teşkil eden fikir-ifade ayrılığı, formatlar açısından kesin bir şekilde uygulanabilecek midir? Örneğin metne geçen, ancak ayrıntılı şekilde metinde yer almayan, ödül olarak bir yüksek lisans programı ücretinin ödendiği hukuk fakültesi öğrencileri arasında bilgi yarışması konulu format telif hukuku anlamında koruma hak edecek midir? *Matthew Bunker*³⁴,

(n 7) 74 vd.

30 ‘Röportaj; radyo ve TV habercisinin araştırma ve soruşturma sonucunda hazırlanmış olduğu program, mülakattır. Bu nitelikteki bir program ve mülakat, muhabir ile görüşüne başvurulana davetli veya katılımcı arasında soru-cevap biçiminde gerçekleştirilmekte olup, çoğunlukla tartışma ve eleştiriyi kapsamaz. TV’de yayımlanan bir tartışma programında da, tartışmayı yöneten ve soru soran bir muhabir olmasına karşın, röportajdan farklı olarak, başka kişilerin de katıldığı, karşıt görüşlerin ileri sürüldüğü bir tartışma ve eleştiri ortamı mevcuttur. Böyle bir tartışma programına katılan davacının açıklama ve görüşlerinin ilim ve edebiyat eseri olarak korunabilmesi için gerekli ‘hususiyet’ unsurunun belirlenmesinde, açıklamalardaki bütünlük, anlatım tarzı, program ile uyumlu bir biçimde ve akıcı bir şekilde ifade edilmesi gibi sahibine özgü ve orijinallik, içeren hususların varlığı göz önüne alınmalıdır. Bu belirleme yapılırken hakim, HUMK’nun 275. maddesi uyarınca, uyumsuzluğun çözümünü konusunda uzman bu bilirkişi veya işin niteliğine göre bilirkişi kurulunun özel ve teknik bilgisinden yararlanmak zorundadır.’ Bkz. Yargıtay 11. HD, E 2006/934 K 2007/4555 13.3.2007; Tekinalp (n 26)100 vd.; Ateş (n 7) 75; Bozbel (n 7) 36.

31 Karabağ (n 6) 53.

32 Day (n 9) 251; Koros (n 8) 7; Edward Samuels ‘The Idea-Expression Dichotomy in Copyright Law’ (1989) 56 The University of Tennessee Tennessee Law Review 325 ff.; *Mazer v. Stein* March 8, 1954 · Supreme Court of the United States · No. 228 347 U.S. 201, 98 L. Ed. 2d 630, 74 S. Ct. 460, 1954 U.S. LEXIS 2679, SCDB 1953-048 < <https://cite.case.law/us/347/201/#p217>> accessed 12 Temmuz 2022; *Baker v. Selden* Oct. 1879 · Supreme Court of the United States 101 U.S. 99, 25 L. Ed. 841, 1879 U.S. LEXIS 1888, SCDB 1879-074 < <https://cite.case.law/us/101/99/#p102>> accessed 13 Temmuz 2022.

33 Matthew Bunker, ‘Reality Bites: The Limits of Intellectual Property Protection for Reality Television Shows’ (2018) 26(1) UCLA Entertainment Law Review 1, 5.

34 Bunker (n 35) 6 ff.

bir fikrin koruma kapsamına alınmasının, üretilecek eserler bakımından bir kısıtlama getireceğini, dolayısıyla bu kadar geniş kapsamda bir korumanın doğru olmadığını savunmaktadır. Buna karşılık *Karnell*³⁵ fikir – ifade ayrılığının formatlar açısından keskin bir şekilde uygulanmasını eleştirmiş, fikirlerin korumasız bırakılmasının formatı oluşturan eser sahibinin korumasız kalmasına yol açtığını belirtmiştir. Yazara göre gördüğümüz kelimeler, davranışların temeli fikirlerdir. Formatların ilk defa oluşturulmaları ve yeni olmaları durumunda başarılarının arttığı sabitken, fikir-ifade ayrılığı doktrini ile koruma kapsamının daraltılmasının eleştirilmesi tabidir.

Fikirsiz bir ifadenin, ifadesiz bir fikrin olmayacağı düşünüldüğünde³⁶ formatlar açısından fikir/ ifade ayrılığı doktrini öğreti ve mahkemelerce bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Zira fikirlerin her ifade ediliş şekli telif hukuku korumasından yararlanamamaktadır. *Sid & Marty Krofft Television Productions, Inc. v. McDonald's Corp*³⁷ davasında da mahkeme tarafından ifade edildiği üzere, prensip olarak ifadelerin korunması gerekse de “ifade” “fikir” üzerinde yeni veya ek bir şey sağlamadığında örtüşmektedir ve bu örtüşme ifadeyi de korumasız bırakacaktır. Mahkeme burada ileride açıklayacağımız *Merger* doktrinini uygulamıştır. Fikir ve ifadenin örtüşmesi durumunda birebir kopyalama dışında format korumasız kalmaktadır. Bu nedenle aslında formatlar açısından telif koruması ifadenin fikirden ayrıldığı ölçüde artmaktadır. Davada Kroff tarafından oluşturulan çocuklar için fantastik dünya fikri korunmamaktadır. Korunan Kroff’un bu dünyanın ifade ediş şeklidir.

Fikir-ifade ayrılığı doktrini benzer içerikteki formatlar açısından farklı yaklaşımlar barındırmaktadır. Bunları sınırlayıcı yaklaşımlar olarak nitelendirmemiz de mümkündür. En önemlisi *Scènes À Faire*³⁸ doktrini olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincisi *Merger* doktrini ve diğeri de *Derleme* doktrindir. İnceleyeceğimiz bu prensiplerin hepsi formatların eser niteliğinde olan ve korumadan faydalanacak kısımlarının tespitinde yol gösterici olmaktadır.

a. *Scènes À Faire* Doktrini

Scènes À Faire bir formattaki fikirler dikkate alındığında doğal olarak akan sahneleri, durumları, olayları, yerleri, konuşmaları ve karakterleri ifade etmektedir³⁹. Format konusundan beklenen şekilde akan sahneler telif korumasından yararlanamamaktadır. Zira bir eserde yer almaları esere hususiyet kazandırmayacaktır. Örneğin bir seyahat programında, sunucunun şehirleri, ülkeleri gezmesi, buralarda yaşayan halk ile konuşması, yemeklerini tatması *Scènes À Faire* olarak adlandırılır. İki seyahat programında bu unsurların benzer olması doğaldır.

35 Karnell (n 8) 894 ff.

36 Yazar daha az telif hakkı koruması ile daha çok eserin oluşacağını, tüm ifadelerin korunmayacağını, tüm fikirlerin de korunmasız olmaması gerektiğini savunmaktadır. Richard H Jones, ‘The Myth of the Idea/Expression Dichotomy in Copyright Law’ (1990) 10 Pace Law Review 551, 564-565.

37 *Sid & Marty Krofft Television Productions, Inc. v. McDonald's Corp* Oct. 12, 1977 · United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 75-1203 and 75-1202 562 F.2d 1157 < <https://case-law.vlex.com/vid/sid-marty-krofft-television-893652062>> accessed 12 Temmuz 2022.

38 Yabancı kaynaklarda da *Scènes À Faire* ibaresi kullanılmakta olduğu için, çalışmamızda aynı terminolojiyi kullanmayı uygun bulduğumuz belirtilmelidir.

39 Bergman (n 10) 253.

*Metcalf v. Bochco*⁴⁰ davasında uyuşmazlık iki format arasında meydana gelmiştir. İki format da Los Angeles'ın fakir bir mahallesinde, daha çok siyah doktorların yer aldığı bir hastanede geçmektedir. Hastane içindeki ilişkiler aynı fikirler etrafından şekillenmiştir. Metcaft tarafından *dışsal testin* uygulanması gerektiği, formatlara temel teşkil eden fikrin aynı olduğu, Bochco tarafından yayınlanan formatın tecavüz oluşturduğu iddia edilmiştir. Gerçekten de dışsal test yerine formatı teşkil eden fikirler tek tek ele alındığında, somut olayda hastane ilişkileri, siyah doktorlar, fakir bir mahalle..., tüm bu fikirlerin bireysel koruma elde etmesi mümkün değildir. Bu nedenle Bochco tarafından savunma olarak fikirlerin korunmayacağı, ifadelerin telif korumasından yararlanacağı ve *Scènes À Faire* doktrininin uygulanmasını talep edilmiştir. Gerçekten de *Scènes À Faire* doktrini gereğince esere temel teşkil eden fikirler korunmayacağı gibi, bu fikirlerin doğal akışına yarayan ifadeler de koruma kapsamında değildir. Ancak mahkeme ilk olarak dışsal testi uygulamış ve formatların örüntüsünün aynı olduğunu tespit etmiştir. Benzerlikler o kadar fazladır ki mahkeme *Scènes À Faire* doktriniyi uygulamamaya karar vermiştir.

*See v. Durang*⁴¹ davasında da davacının(See) mahkemenin *Scènes À Faire* doktriniyi yanlış uyguladığı ve formatı korumasız bıraktığı yönündeki iddiaları kabul etmemiştir. Mahkeme söz konusu doktrinin sadece stok sahneler ya da korunamaz fikirlerden kaynaklanan zorunlu sahnelerin varlığında uyguladığını belirtmiştir. Mahkeme kararında davacının benzerlik iddiasında bulunduğu sahnelerinin çoğunun *Scènes À Faire* doktrinine göre koruma dışı olduğunu, geri kalanının ise benzer olmadığına karar vermiştir.

b. Merger Doktrini (Birleşme Prensipleri)

Merger doktrini fikir-ifade ayrılığı doktrinine kısmen istisna getirmektedir. Fikir-ifade ayrılığı doktrini fikirlerin değil ancak ifade edilen şekillerinin korunmasını öngörmekteyken, *Merger* doktrini bir fikri ifade etmenin sınırlı sayıda yolu olduğunun tespit edilmesi durumunda ifadenin de korunmaması gerektiğini belirtmektedir. Fikir-ifade ayrılığı doktrini başlığımızın altında da açıklandı⁴² üzere, burada fikir ve ifade birleşmiştir. Bu birleşme neticesinde korumadan faydalanamayacaktır. Bu şekilde fikri ilk ifade eden kişi de korunmasız kalmakta, ilk olmasına rağmen kendisine tekel hakkı verilmemektedir. Hatta realite şovlarda fikirler ile ifadelerin birleştiği bu nedenle koruma kapsamının çok dar olduğu iddia edilmiştir⁴³. Zira realite şovlar hayatın içinden, insanların günlük hayatta karşılaşabileceği konuları ve ifadeleri ele almaktadır.

40 *Metcalf v. Bochco* June 12, 2002 · United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 01-55811, 01-56249, 01-56250 294 F.3d 1069 <<https://cite.case.law/f3d/294/1069/>> accessed 18 Temmuz 2022.

41 *See v. Durang* July 22, 1983 · United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · No. 82-6102 711 F.2d 141 <<https://cite.case.law/f2d/711/141/#p143>> accessed 13 Temmuz 2022; Dava, formatı John William SEE'e ait olan "Fear of Acting" ile Christopher DURANG tarafından yayınlanan "The Actor's Nightmare" isimli yayınlar arasındadır.

42 *Sid & Marty Krofft Television Productions, Inc. v. McDonald'S Corp* Oct. 12, 1977 · United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 75-1203 and 75-1202 562 F.2d 1157 <<https://case-law.vlex.com/vid/sid-marty-krofft-television-893652062>> accessed 12 Temmuz 2022.

43 Kent R. Raygor and Edwin Komen 'Limitations On Copyright Protection For Format Ideas In Reality Television Programming' 97, 104 ff. <<http://www.medialaw.org/Template.cfm?Section= Home&Template=/MembersOnly.cfm&ContentID=7929.pdf>> accessed 22 June 2022.

c. Derleme Doktrini(Compilation)

Derlemelerin FSEK 1/B bendinde “özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, ansiklopediler ve antolojiler gibi muhtevası seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı sonucu olan eser” olduğu belirtilmiştir. FSEK 6’da da “belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde verilerin ve materyallerin seçilip derlenmesi sonucu ortaya çıkan ve bir araç ile okunabilir veya diğer biçimdeki veri tabanları” olarak ifade edilmiştir. Ancak bir format yapısının veya bir sinema eserlerinin derleme eser olarak nitelendirmeye uygun olup olmayacağı düzenlenmemiş ve Türk öğretisinde tartışılmamıştır. Ancak fikirlerin ve olayların belli bir özgünlük derecesine ulaşarak bir araya gelmesi neticesinde oluşturulan derlemelerin eser korumasından faydalanacağı söylenebilecektir.

Feist Publications Inc. v Rural Telephone Service Company Inc. davasında⁴⁴ konu ele alınmıştır. Mahkeme, bir derlemenin telif hakkı koruması potansiyelini kabul ederek, üç şartın karşılanması gerektiğini belirtmiştir. Bunlardan birincisi önceden var olan materyal, olgu veya verilerin toplanması ve birleştirilmesi; ikincisi bu malzemelerin seçimi, koordinasyonu veya düzenlenmesi ve sonuncusu ise hususiyet taşıyan bir yazarlık ve düzenleme ile oluşturulmasıdır. Ancak mahkeme aynı zamanda derlemenin temel bileşenlerinin farklı bir “seçim veya düzenleme” yapıldığı sürece rakipler tarafından kullanılmasının serbest olacağına da altını çizmiştir.

Formatlar dikkate alındığında ise Bergman⁴⁵ formatın bileşenlerinin derleme olarak nitelendirilmeye uygun olduğunu belirtmektedir. Zira yazara göre formatı oluşturan bileşenler, örneğin karakterler, yerler, konuşmalar belli bir biçimde düzenlendikleri, diğer bir deyişle derlendikleri durumda formatı oluşturmaktadır. Başka bir yapımcının aynı bileşenleri farklı bir biçimde derlemesi mümkündür, telif hakkı koruması ile sınırlandırılmaz.

B. PROGRAM FORMATLARININ ŞEKİLLENMESİ

Türk hukukunda program formatlarının FSEK kapsamında korunup korunmayacağını tespit ederken; hususiyet taşıyan fikri bir çabanın ürünü olduğunun tespitinden sonra üzerinde durulması gereken konu; ne zaman şekillenmiş olarak kabul edileceği ve hangi eser kategorisine dahil olduğudur.

Program formatlarının korunması için öncelikle soyutluktan kurtulması gerekmektedir. Bir fikrin soyutluktan kurtulması tamamlanması anlamına gelmemektedir⁴⁶. Geliştirilen programların TV formatları için mevcut olan koruma türlerini, henüz üretilmemiş programlar için mevcut olanlardan ayırmak gerekir⁴⁷. İşte bu noktada, formatın somutlaşmasının nihai ürün olan programın

44 *Feist Publications Inc. v Rural Telephone Service Company Inc* Feb. 19, 1992 · United States Court of Appeals for the Tenth Circuit · No. 90-3254 957 F.2d 765 < <https://cite.case.law/f2d/957/765/> > accessed 13 Temmuz 2022.

45 Bergman (n 10) 253.

46 ‘Kural olarak telif ücretine hak kazanılabilmesi için eserin tamamlanmış ve teslim edilmiş olması gerekir. Bazı hallerde, eser tamamlanmamış olsa bile şayet belli bir düzeye gelmiş ve sahibinin hususiyetini taşıyorsa, FSEK 1/B ve 5. Maddesi anlamında ‘eser’ olarak kabul edileceğinden; eser sahiplerinden olan yönetmek de telif ücretine hak kazanacaktır’ Yargıtay 11. HD, E 2005/354, K 2006/915, 03.02.2006, Levent Yavuz, Turkey Alica ve Fethi Merdivan, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu I (Seçkin 2013) 80.

47 Koros (n 8) 18.

uygulanmasını sağlayacak ayrıntıda olması, diğer bir deyişle okunduğunda kişinin zihninde bir program algısı yaratması gerekmektedir⁴⁸. Bir televizyon programı oluşturmak için yeterli olmayan bir format metni yeterince somutlaşmamıştır⁴⁹. Her ne kadar formatların yazılı bir hale gelmesinin tek başına *şekillenmesi/somutlaşması ve eser olarak değerlendirilmesi* için yeterli olmadığı görüşü⁵⁰ bulunsa da kanaatimiz yazılı hale gelmesi ve program hazırlanmasına uygun içeriğe sahip olması şartıyla *şekillenmiş/somutlaşmış* olduğunun kabul edilmesi gerektiği şeklindedir. Ancak bu ifademiz, “yazılı halde bulunan formatın eser sayılabilmesi için gerekli olan hususiyet şartını kendiliğinden taşıdığı kabul edildiği” şeklinde anlaşılmalıdır. Şüphesiz açıklama sadece *şekillenme/somutlaşma* kavramına ilişkindir.

Format *şekillenmesi* ve sahibinin hususiyetini taşıması ile “eser” niteliğine sahip olacaktır. Ancak bu sefer de FSEK kapsamında hangi tür eser kapsamında değerlendireceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Program formatları FSEK kapsamında açıkça sayılmamıştır ancak uygun şekilde kabul⁵¹ ile iç hukukta geçerlilik elde eden Bern Sözleşmesi 2. Maddesinde “*ifade şekli ne olursa olsun edebiyat ve sanat alanındaki kitaplar, dergiler ve diğer yazılar*”ın eser kapsamında değerlendirilebileceği, devamında ise “*...gibi bütün ürünler*” diyerek geniş bir tanım yapıldığını unutmamak gerekmektedir. Tosun⁵², bizim de katıldığımız görüşünde formatları FSEK 2. Maddesindeki “*ilim ve edebiyat eserleri*” ifadesi kapsamında değerlendirildiğinde “*herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler*” kapsamına girdiğini – henüz program çekilmeden önceki hali – eser niteliğinde kabul etmekte ve formatların televizyon programı olarak tespitlerinin yapılmasının ardından FSEK 5. Maddesinde ifadesini bulan “*Sinema eserleri, her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir.*” kapsamında eser olarak nitelendirmektedir.

Çoğu uyumsuzlukta formatın, izinsiz olarak işlenmesi suretiyle televizyon programına dönüştürüldüğü görülmektedir. Formatın işlenmesi neticesinde oluşan televizyon programı FSEK 6 gereğince işleme eser, FSEK 5 gereğince sinema eseri niteliğindedir. Gerçekten de FSEK 6 gereğince “*ilim ve edebiyat eserlerinin filim haline sokulması veya filime alınmaya ve radyo ve televizyon ile yayıma müsait bir şekle sokulması*” işleme olarak belirlenmiştir. Ancak meydana getirilen televizyon programının FSEK 5 çerçevesinde “*tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisi*” olması nedeniyle sinema eseri olarak nitelendirilmesi sabit olsa da işleme eser olarak nitelendirilmesi ve format sahibinin haklarının devreye girebilmesi için bağlantının tespit edilebiliyor olması gerekmektedir. İşte değerlendirme de bu noktada zorlaşmaktadır. Zira işleme hakkının ihlal edildiğini söyleyebilmek

48 Arıkan (n 7) 35; Karabağ (n 6) 45, 59

49 Arıkan (n 7) 38.

50 Yazar formatın yazılı hale gelmesi durumunda bile içeriğinin belirsiz olduğunu ifade etmiştir. Yazar formatları ‘iş yapma yöntemlerine’ benzetmekte ve eser olarak korunamayacağı kanaatini taşımaktadır. Çolak (n 7) 28.

51 Türkiye 07.07.1995 tarih ve 4117 sayılı ‘Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesinde Değişiklik Yapın ve 1979’da Tadil Edilen Paris Metnine Katılmamızın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun’ ile de Bern Sözleşmesi’nin en son haline taraf olmuştur (RG:12/07/1995 tarih ve 22341 sayılı).

52 Tosun (n 7) 187,188.

için, sinema eseri olarak kabul edilen televizyon programının, ilim ve edebiyat eseri olan formattan bağımsızlaşmaması, aradaki bağlantının kopmamış olması gerekmektedir. İşleme ile mevcut eser, başka bir biçime bürünmektedir.

Son olarak bazı uyumsuzluklarda televizyon programlarına temel teşkil edecek yazılı bir format metni bulunmamaktadır. Bunun yerine, belli periyodlarla hazırlanan bir dizi televizyon programından, format belirlenmekte ve belirlenen unsurların uyumsuzluğa konu olan diğer televizyon programında varlığı incelenmektedir. Bu durumda ise iki sinema eserinin birbirinden kopyalanıp kopyalanmadığı değerlendirilmektedir.

III. FORMATLAR ARASINDA ÖNEMLİ ÖLÇÜDE BENZERLİĞİN TESPİTİ

Yukarıda yer verilen açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, format odaklı uyumsuzlukları bu kadar tartışmalı kılan, telif hukukunda koruma kapsamını belirlemede dikkate alınan fikir-ifade(idea/expression dichotomy) ayrılığı doktrininin formatlar açısından uygulanmasındaki zorluklardır. Doğrudan fikir ve düşüncelerden yararlanmanın serbest olduğunu, fikrin ifade ediliş şekline katılan hususiyetin izinsiz olarak alınmasının yasak olduğunu belirttiğimiz prensip, formatlar açısından her zaman geçerli değildir. Uyuşmazlık konusu televizyon program formatları olduğunda, fikir ve ifade arasındaki sınırın tespiti daha da belirsizleşmektedir. Zira *Merger* doktrinine göre fikrin ifade ediliş şekli sınırlı ise ifadelerin de hususiyet kazanması zorlaşmaktadır. Örneğin, bir program formatında “yarışmacıların bekar veya evli olması, kadın veya erkek olması” fikrinin format metnine yazılması, ifadeye dönüşmesi korumayı sağlamayacaktır. Bunun gibi bir flört programı, 9-11 yaş çocukların yer aldığı bir yemek programı, yeni evlenenlerin evlerinin gezildiği bir program, hukuk fakültesi öğrencileri arasındaki bir yarışma... bütün bu düşünceleri dikkate alarak herkes tarafından bir format oluşturulması mümkündür. Demek ki korunan, formattın temelinde yatan fikir, diğer bir deyişle konusu değildir. Tekinalp de aynı yönde, düşünce yapısının yansıtılmasının serbest kullanım olduğunu belirtmektedir⁵³. Böylelikle fikirlerin tekelleşmesi önlenmiş ve yaratıcılık teşvik edilmiş olmaktadır.

Formatlar açısından fikir ve ifadeler arasındaki ayrımın zor olduğunu, mahkemelerin hayatın olağan akışı içerisinde fikirlerin ifade ediliş şekillerindeki sınırı dikkate aldığını söylemek gerekmektedir. Bir *fikrin* ifade ediliş şekilleri sınırlı ise *ifade* de korunmayacaktır. Şüphesiz bu şekilde amaçlanan, daha çok materyalin kamuya ait olması ve daha fazla kişi tarafından şekillendirilmesine imkân sağlamaktır. Bu doktrinin, maddi değeri çok yüksek olan formatları kısmen korumasız hale getirmesi nedeniyle formatlar arasındaki benzerliğin tespiti noktasında farklı yöntem ve yaklaşımlar oluşmuştur.

Formatlara ilişkin hukuki ihtilaflar genellikle iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan ilki, format metninin sahibinin izni olmadan işlenerek tespitinin yapılması, ses ve görüntü nakline yarayan bir vasıta ile yayınlanması, diğer bir deyişle FSEK 5 ve 6 kapsamında sinema eseri haline getirilmesidir. İkincisi ise formatın ses ve görüntü nakline yarayan bir vasıta ile işlenmesinin ardından, meydana

53 Tekinalp (n 26) 135.

gelen sinema eseri kategorisindeki eserin yine sahibinin izni olmadan kopyalanarak başka bir sinema eseri olarak umuma iletilmesidir. Birinci ihtimalde formatın izinsiz işlenmesinden (üretilmesinden) bahsetmek gerekmektedir. Bu eylemin FSEK 21 gereğince format üzerindeki eser sahibinin haklarını ihlal ettiği açıktır⁵⁴. Şüphesiz ki buradaki kriter asıl eserle işleme eser arasındaki bağlantının algılanabilir nitelikte olmasıdır⁵⁵. İkinci ihtimal ise daha sık yaşanan bir uyumsuzluk konusudur. Zira program formatı sahibinin izni ile sinema eseri haline getirilmesinin ardından, hedef kitle tarafından algılanabilir olması ve talep görmesi, formatın üçüncü kişilerce kopyalanması ihtimalini de arttırmaktadır. Çoğunlukla başka bir kanalda, başka bir isimde, başka sunucu ve katılımcılarla aynı/benzer formatta yayınlar yapılmaktadır. Bu gibi durumlarda yargı kararları açısından konuyu tartışmalı hale getiren; sinema eserleri üzerindeki birlikte hak sahipliği⁵⁶ nedeniyle daha fazla hak ihlalinin oluşuyor olmasıdır. Böylelikle bazı uyumsuzluklarda formatın tamamının değil de sunucuların sunum şekillinin, oyuncuların davranışlarının, müziklerin seçiliş şeklinin, yarışmacıların özel kıyafet veya makyajlarının, formata konu programın adının veya diğer yan unsurların taklit edildiği görülmektedir.

a. Formatlar Arasındaki Benzerliğin Tespiti – Önemli Ölçüde Benzerlik (Substantially Similarity) İlkesi

Formatlar arasındaki benzerliğin tespitinde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Ancak hepsinin temelinde “*önemli ölçüde benzerlik (substantially similarity)*” ilkesi yatmaktadır. Farklılık kendini, önemli ölçüde benzerliğin hangi yöntem ile tespit edileceği noktasında göstermektedir⁵⁷.

*Berkic v. Crichton*⁵⁸ davasında bir televizyon formatının telif hakkı ihlaliyle ilgili bir tecavüz iddiasının lehine sonuçlanabilmesi için, eser sahibinin (davacının) iki **öğeyi ispat etmesi** gerektiği belirtilmiştir. Bunlardan ilki geçerli bir telif hakkına sahip olduğu, ikincisi ise eserin korunan unsurlarının 3. kişi tarafından kopyalandığıdır. Geçerli bir telif hakkının ispatı kısmen kolayken, eserin koruma kapsamındaki kısımlarının tespiti oldukça güçtür.

İhtilaf konusu olan formatlar arasında önemli benzerlik bulunup bulunmadığının tespiti noktasında farklı yöntemlerin kullanılması mümkündür. Zira “*önemli benzerlik*” ancak telif hukuku açısından korunacak kısımlar için geçerlidir ve uyumsuzluk incelenirken ihlal oluşturduğu iddia edilen yapıtta kullanılan ifadelerin, eser sahibinin fikirlerinin kötüye kullanılması niteliğinde olup olmadığının

54 Arıkan (n 7) 53; Çolak (n 7) 26; Karabağ, formatın televizyona uyarlanması neticesinde işleme eserden bahsedilemeyeceği, televizyon programlarının sadece dublaj veya alt yazı işlemi gördüklerinde işleme eser sayılacağı kanaatindedir. Karabağ (n 6) 48.

55 Gürsel Üstün, *Fikri Hukukta İşleme Eserler* (Besam 2001) 84 vd.

56 FSEK 1/B maddesi ‘*Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla komşu hak sahipleri ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcılarının sahip oldukları hakları*’ bağlantılı haklar olarak tanımlamıştır. FSEK 80 eser sahibine komşu hakları ve hak sahipliğini düzenlemiştir. Yine sinema eserler açısından FSEK 8/3 ‘*Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde, animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır.*’ şeklindeki düzenleme birlikte eser sahipliğini düzenlemektedir.

57 Bergman (n 10) 247-248.

58 Davada davacı Berkic “Reincarnation” isimli eserinin 54 sayfalık formatının, Crichton tarafından “Coma” isimli filmde kopyalandığını iddia etmektedir. *Berkic v. Crichton* March 11, 1985 United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · No. 84-5733 761 F.2d 1289 (1985) < <https://cite.case.law/f2d/761/1289/#p1293> > accessed 13 Temmuz 2022.

da tespit edilmesi gerekmektedir. Mahkemelerin, eser sahibinin korunamayan fikirler üzerine oluşturduğu hususiyet taşıyan ifadelerinin, aynen olmasa da kötüye kullanılıp kullanılmadığını ayırt etmesi oldukça zordur.

Mahkemeler tarafından ikili bir analiz yapılarak, öncelikle eser sahibi(davacı) tarafından formata hususiyet katan ve eser olarak nitelendirmesini sağlayan “kurucu(oluşturucu) unsurların” tespit edilmesi gerekmektedir. Böylelikle ihlal oluşturduğu iddia edilen yapıta ait formatta, davacının koruma talep ettiği kurucu(oluşturucu) unsurların, korunmayan fikirler olarak mı işlendiği yoksa kurucu(oluşturucu) unsur olarak mı işlendiğini incelenebilecektir. Diğer bir deyişle kopya olduğu iddia edilen formattaki kurucu(oluşturucu) unsurların, benzer olmakla birlikte, orijinal format sahibinin temelde yatan ve koruma kapsamı dışında olan fikirleri olarak işlev görüp görmediği önemlidir. Her somut olayda farklılaşacak bu değerlendirme, incelememizde ifade ettiğimiz üzere birbiri ile uyumlu kararların ortaya çıkmasını engellemektedir.

Önemli ölçüde benzerlik olup olmadığının tespitinde iki temel test kullanılmaktadır. Bunlardan ilki dışsal test(extrinsic test), diğeri ise içsel testtir(intrinsic test). Aşağıda belirtilen “soyutlama(abstraction)” yöntemi, “parçalara ayırma(disseksiyon) veya filtreleme(the dissection or filtration)” yöntemi, “örüntü yöntemi (the pattern test)” ve “bütünsel bakış ve his (the total concept and feel test)” yöntemi bu iki ana metot üzerine kurulmuştur.

Dışsal test, olay örgüsü, temalar, diyalog, ruh hali, ayar, boşluk, karakterler ve olaylar dizisi arasındaki anlaşılabilir benzerliklere odaklanan objektif bir testtir. İçsel test ise sıradan, makul bir seyircinin ihlal oluşturduğu iddia edilen formatı ve hak iddia eden formatı nasıl algılandığına odaklanan öznel bir testtir. İçsel test aynı zamanda fikirlerin ifade ediliş şekillerini de değerlendirmektedir. İncelediğimiz *Sid & Marty Krofft Television Productions, Inc. v. McDonald’s Corp*⁵⁹ davasında, sonrasında *Berkic v. Crichton*⁶⁰ davasında ve sonraki kararlarda da belirtilen ilkeler uygulanmaya devam etmiştir⁶¹.

***I. Soyutlama Yöntemi*⁶²:**

Soyutlama yöntemi, eserde yer alan genel fikri bir tarafa, bu genel fikre ilişkin ifadeleri diğer tarafa ayırmaktadır. Eserde korunabilecek ifadeler belirlendikten sonra, bu ifadeler arasında “önemli ölçüde” benzerlik olup olmadığı tespit edilebilecektir. Ayrıca yöntem, fikirlerin ne zaman ve ne şekilde ifadeye dönüştüğünü de analiz etmeyi kolaylaştırmaktadır. Böylelikle formatta korunan ifadelerin önemli bir kısmının alınmış olması durumunda ihlal gerçekleşmiştir.

59 *Sid & Marty Krofft Television Productions, Inc. v. McDonald’s Corp* Oct. 12, 1977 United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 75-1203 and 75-1202 562 F.2d 1157 < <https://cite.case.law/f2d/562/1157/#p1162>> accessed 12 Temmuz 2022.

60 *Beric v. Crichton* March 11, 1985 United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · No. 84-5733 761 F.2d 1289 (1985) <https://cite.case.law/f2d/761/1289/#p1293> accessed 13 Temmuz 2022.

61 *Litchfield v. Spielberg* July 6, 1984 · United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · No. 83-6045 736 F.2d 1352 <https://cite.case.law/f2d/736/1352/#p1356> accessed 12 Temmuz 2022.

62 Bergman (n 10) 249.

Soyutlama yöntemi ilk olarak fikir – ifade ayrılığın da dikkate alındığı 1930 tarihli *Nichols v. Universal Pictures Corp*⁶³ davasında ele alınmıştır. Davacı “Abie’s Irish Rose” isimli oyun yazarı olarak, Universal Pictures tarafından yayınlanan “The Cohens and The Kellys” isimli oyunun tecavüz oluşturduğunu iddia etmektedir. “Abie’s Irish Rose” isimli oyunun konusu Yahudi bir ailenin kızının İrlandalı bir adamla evlenmesi üzerine kuruluyken, The Cohens and The Kellys isimli oyun da Yahudi ve İrlandalı iki aileyi benzer ilişkiler ekseninde konu almaktadır. Mahkeme Yahudi ve İrlandalı aileler arasındaki ilişkilerin konu alınmasının serbest olduğuna, ifadelerin karşılaştırılmasında ise önemli ölçüde benzerliğin bulunmadığına karar vermiş ve davayı reddetmiştir.

*Sid & Marty Krofft Television Productions, Inc. v. McDonald’s Corp*⁶⁴ davasında Sid and Marty Krofft’un gerçekleştirdiği ağaçların hareket ettiği, kitapların konuştuğu fantastik bir bölgede(Living Island) yaşayan Jimmy adlı bir çocuğun konu alındığı bir program McDonald’s tarafından kopyalandığı iddia edilmiştir. Gerçekten de McDonald’s fantastik bir dünyanın yer aldığı McDonaldland isimli programı yayına sokmuştur. Mahkeme soyutlama testini uygulamış; soyutlama testinin aynı zamanda dışsal bir test olduğunu, duygulara dayanmadığını, fikir-ifade ayrılığını benimsediğini belirtmiştir. Mahkeme fantastik bir dünyada geçen bir çocuk programı fikrinin korunup korunmayacağını tartışmıştır. Akabinde korunanın bir çocuk programı için fantastik dünya fikri olmadığı, bu dünyanın ifade edilmiş şekli olduğu ve somut olayda McDonalds’ın Krofft programına erişimi⁶⁵ konusunda da şüphe bulunmadığını ifade ederek tecavüze karar vermiştir.

2. Parçalara Ayırma(Disseksiyon) veya Filtreleme Yöntemi:

Disseksiyon⁶⁶ medikal bir terimdir. Parçalara ayırarak inceleme anlamında kullanılmaktadır. Bu yöntem telif hukukunda da kabul görmüştür⁶⁷. Mahkeme öncelikle eserde korunmayan unsurlar(fikirler) ile korunan unsurları(ifadeleri) parçalara ayırarak belirlemekte ve böylelikle korunan unsurları filtrelemektedir. Filtreleme neticesinde de elde kalan korunan unsurlar üzerinden bir değerlendirme yapılmasını öngörmektedir. İhlal oluşturduğu iddia edilen eser ile önemli ölçüde benzerlik analizi bu gerçek değerler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Böylelikle telif hakkı içeren unsurların doğru karşılaştırması yapılabilir.

63 *Nichols v. Universal Pictures Corp* Nov. 10, 1930 · United States Court of Appeals for the Second Circuit · No. 4 45 F.2d 119 < <https://cite.case.law/f2d/45/119/>> accessed 12 Temmuz 2022.

64 *Sid & Marty Krofft Television Productions, Inc. v. McDonald’s Corp* Oct. 12, 1977 United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 75-1203 and 75-1202 562 F.2d 1157 < <https://cite.case.law/f2d/562/1157/#p1162>> accessed 12 Temmuz 2022.

65 Somut olayda Krofft, yaptığı anlaşma ile McDonald hamburgerlerini de içine alarak yeni bir program oluşturma fikrini McDonalds’a götürmüş ve taraflar kısa süreli bir anlaşma sağlamışlar, akabinde Krofft sözleşmeyi feshetmiştir. Oct. 12, 1977 United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 75-1203 and 75-1202 562 F.2d 1157 < <https://cite.case.law/f2d/562/1157/#p1162>> accessed 11 Temmuz 2022.

66 <<https://tr.wikipedia.org/wiki/Disseksiyon#:~:text=Disseksiyon%2C%20anatomizasyon%20veya%20kesay%C4%B1r%3B%20herhangi,amac%C4%B1yla%20yap%C4%B1lan%20yard%C4%B1mc%C4%B1%20bir%20i-C5%9Flemdir.>>

67 Bergman (n 10) 249.

Görüldüğü üzere filtreleme yöntemi ile soyutlama yöntemi, neredeyse aynı basamakları aşarak değerlendirme yapmaktadır. Ancak aralarındaki küçük farklılık; soyutlama yöntemi hem koruma talep eden hem de ihlal oluşturduğu iddia edilen format üzerinde gerçekleşmekteyken, filtreleme yöntemi koruma talep eden format üzerinde gerçekleşmekte ve daha sonra filtrelenen unsurların ihlal oluşturup oluşturmadığı tartışılan formattaki benzerlikleri incelenmektedir.

3. Örüntü Yöntemi(Patern)

Örüntü yöntemi mahkemenin hem eser sahibi hem de ihlal oluşturduğu iddia edilen formatta belirli bir kalıp oluşturan ifadeleri listelemektedir. Yukarıda belirttiğimiz iki yöntemden farklı bir metod izlemektedir. Bu listelemede neticesinde; eserin düzeni, olaylar dizisi, karakterlerin etkileşimi, diğer bir deyişle formatın örüntüsü belirlenmektedir. İki format aynı anda değerlendirmeye alınmakta, formatların aynı örüntüde ilerleyip ilerlemediği incelenmektedir. Bu yöntem diğerlerine nazaran koruma kapsamını genişletmektedir.

Ancak kanaatimiz sadece bu yöntemin neticesine göre ihlal olduğunun belirlenmesi mümkün değildir. *Scènes À Faire* doktrini unutulmamalıdır. Zira olayların doğal akışı nedeniyle meydana gelen örüntü benzerlikleri telif korumasından faydalanamayacaktır. Bu nedenle örüntü yönteminin soyutlama ve filtreleme yöntemiyle birlikte kullanılması gerekmektedir.

*Metrcraft v Bochco*⁶⁸, davasında formatların akışı aynıdır. Her iki formatta da ağırlıklı olarak siyah doktorlar ile Los Angeles'taki ilçe hastanelerinde kurulmuş, yoksulluk, ırk ilişkileri ve kentsel yanıklık konuları ele alınmıştır. Her ikisinde de ana karakterler, hastanelerle aynı mahallede büyümüş genç, siyah cerrahlardır. Mahkeme yargılama sırasında önemli ölçüde benzerliğin tespiti için dışsal test ve içsel test yöntemlerini⁶⁹ kullanmıştır.

4. Bütünsel Bakış ve His Yöntemi(Genel İntiba)⁷⁰

Bütünsel bakış ve his yöntemi ise örüntü yöntemine benzerliği ile dikkat çekmektedir. Bu yöntemde mahkemeler ifadeler ile korumasız fikirleri ayırmamaktadır. Bunun yerine, mahkeme formatları bütünsel bakış açısı ile değerlendirir ve formatların uyandırdığı algıyı karşılaştırır. Dolayısıyla bu test içsel bir testtir. Koruma talep eden format ve ihlal oluşturduğu iddia edilen formata ilişkin genel hissin – hem ifade unsurları hem de korunamayan fikirler de dahil olmak üzere – ne kadar benzediğinin ortaya konulmasına çalışılmaktadır. Bu nedendir ki bu değerlendirme öznel bir yaklaşımla yapılmaktadır.

68 *Metrcraft v Bochco* United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 01-55811, 01-56249, 01-56250 294 F.3d 1069 (2002) < <https://cite.case.law/f3d/294/1069/>> accessed 18 Temmuz 2022.

69 “We employ a two-part analysis — an extrinsic test and an intrinsic test — to determine whether two works are substantially similar.” United States Court of Appeals for the Ninth Circuit · Nos. 01-55811, 01-56249, 01-56250 294 F.3d 1069 (1994) < <https://cite.case.law/f3d/294/1069/>> accessed 18 Temmuz 2022.

70 Total concept and feel test; Bergman (n 10) 249.

Hatta bu değerlendirme sistemindeki öznel yaklaşım eleştirilmiştir. Bizim de katıldığımız üzere, bir çalışmanın bütün konseptine duygusal bir koruma getirmenin, telif hukuku ilkelerine aykırı olduğu ve benzerliğin çağrıştırmaya olgusuna indirgenmesinin hatalı sonuçlara götüreceği belirtilmiştir⁷¹.

Yukarıda açıklanan yöntemlerden her biri *tek başına* koruma sağlanacak unsurları belirlemede ve formatlar arasındaki önemli ölçüde benzerliğin değerlendirmesinde yetersiz kalmaktadır. Soyutlama ve filtreleme yöntemi daha objektif kriterler ortaya koyarak; iki formattaki konu, tema, diyalog, olaylar dizisi, karakterler arasındaki benzerliklere odaklanılarak değerlendirme yapılmasına olanak sağlamaktadır⁷². Örüntü ve bütünsel bakış yöntemi ise formatların konseptini, birbirine olan çağrışımı, formatlardaki algıyı ön plana alarak daha subjektif bir yöntem ile analiz gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla her yöntem, format ihlalini konu alan uyumsuzluklarda farklı sonuçların oluşmasına neden olmaktadır.

Bu nedenledir ki ideal olan, üçlü test olan soyutlama, filtreleme, karşılaştırma (Abstraction-Filtration-Comparison(AFC)) yöntemini öncelikle uygulamak olmalıdır. Ancak bunlardan sonra somut olaya göre örüntü ve bütünsel bakış yöntemi devreye girmelidir. *Interactive Network, Inc. v. NTN Communications, Inc.*⁷³ davasında, ki bazı kaynaklarda⁷⁴ *Sheehan v. MTV Networks* davası olarak anılmaktadır, davacı Sheehan MTV yetkililerine sözlü sunumlar yapmış, yazılı kurallardan oluşan formatı, programda kullanılacak aksesuarların ve diğer detayların yer aldığı şematik çizimleri vermiş ve üç ay sonra davalı MTV, davacının formatına çok benzeyen kendi programını başlatmıştır. Mahkeme, MTV, davacıların yaklaşımından önce hiçbir zaman bir yarışma programı hazırlamamış veya yayınlamamış olmasını, MTV yetkilileri ile toplantılar gerçekleştirmesini ve daha önce hiçbir yarışma programında kullanılmamış olan bir lazer silahı kullanımını da dikkate alarak değerlendirme yapmıştır.

*CBS Broadcasting Inc v. ABC Inc*⁷⁵ arasındaki “Survivor” ve “I’m a Celebrity Get Me Out of Here” programlarına ilişkin uyumsuzlukta *CBS Broadcasting Inc* tarafından bütünsel yaklaşım ve his testinin uygulanması gerektiğini savunmasına karşın, mahkeme soyutlama, filtreleme ve karşılaştırma yöntemi sonrası bütünsel yaklaşım ve his testini incelemiş; benzerliklerin korunma kapsamında olmadığını, Survivor programının ciddi bir program hissiyatı verdiğine, oysa ki I’m a Celebrity Get Me Out of Here isimli programın mizah programı olduğunu belirtmiştir.

IV. YÜKSEK MAHKEMENİN YAKLAŞIMI

Türk mahkeme kararları incelendiğinde formatlara ilişkin uyumsuzlukların çözümünün yerleşmiş bir yöntem ve doktrin dahilinde gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir. Yüksek Mahkeme her ne

71 Benzerliğin tarafların ruh haline özgülmesi hatalı sonuçların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

72 Bunker (n 35) 7.

73 *Interactive Network, Inc. v. NTN Communications, Inc.* United States District Court for the Northern District of California · No. C-93-20432-RMW (PVT) 875 F. Supp. 1398 (1992) < <https://cite.case.law/f-supp/875/1398/> > accessed 12 Temmuz 2022.

74 Raygor and Komen (n 43) 104; Bergman (n 10) 248 ff.

75 *CBS Broadcasting Inc v. ABC Inc* United States District Court for the Southern District of Florida · No. 98-2651-CIV276 F. Supp. 2d 1237 (2003) < <https://cite.case.law/f-supp-2d/276/1237/> > accessed 12 Temmuz 2022.

kadar 05.04.2005 tarihli kararında formatların eser niteliğinin kökleşmiş içtihatlarla kabul edildiğini belirtmiş olsa da aslında bahsi geçen koruma formatının televizyon programı haline getirmesinden sonraki aşamayı kastetmektedir. Söz konusu kararda⁷⁶, formatların eser niteliğinde olduğunu, dairenin kökleşmiş içtihadının bu yönde olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir “5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun 4630 sayılı yasa ile değişik 5 nci maddesine göre “Sinema eserleri, her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir.” denilmek suretiyle, görüntülü eserlerden hangi tür programların eser sayılacağı hususuna da açıklık getirilmiş olup, bu tür programlar normatif ve tahdidi olarak sınırlandırılmamıştır. Buna göre, program yayın formatlarının da anılan yasa kapsamında eser sayılması ve korunmasının gerektiği kabul edilmelidir. Nitekim Dairemizce verilen 2000/6049-8439 ve 2004/1281-10333 sayılı ilamlarda da program formatları, anılan yasa kapsamında değerlendirilmiştir.” diyerek hem formatı sinema eserlerinin altında kabul etmiş, hem de kararlarının bu yönde istikrar kazandığının altını çizmiştir. Yargıtay’ın 31.10.2000 tarihli kararında birçok hususu tartışmış olmakla birlikte, konumuz açısından önemli olarak; dava konusu ad ve formattaki TV yapımının FSEK 5. Maddesi gereğince eser sayılmasıdır⁷⁷. Yine Yargıtay 20.09.2011 tarihli kararının, “Dart Show” isimli programın eser niteliğine sahip olduğunu ve FSEK kapsamında korunması gerektiğini, formatın davalı tarafından izinsiz olarak kullanıldığına karar vermiştir. Yargıtay bu kararında ilk derece mahkemesinin kararını tazminat miktarının hangi para cinsinden ödenmesi gerektiği konusu netleştirmede gerekçesi ile bozmuştur⁷⁸. Belirtilen kararların hiçbirinde Yargıtay, formatlar arasındaki belli bir analiz yöntemi benimseyerek incelememiştir.

Yargıtay “Who Wants to Be a Millionaire (Kim Milyoner Olmak İster)” isimli program formatının eser niteliğinde olduğu ve “Milyoner Veto” isimli programın ufak değişiklikler taşıdığı, aynı ya da çok benzer şekillerde kullanıldığı, bu sebeple dava konusu programın işleme, umuma iletim mali hakların ihlal edildiği kanaatine ulaşmıştır⁷⁹.

İlk derece mahkemesi tarafından “televizyon program formatlarının yazılı bir metin halinde ve sabit olarak tekrarlanabilir şekilde tespit edilmesi, özgün olması ve buna bağlı olarak hususiyet taşıması koşullarıyla FSEK’nın 2. maddesi anlamında bir ilim ve edebiyat eseri sayılabileceği, somut olayda davacı tarafından metin haline getirilerek oluşturulmuş yazılı bir format belgesinin bulunmadığı, dolayısıyla davacının televizyon program formatına dayalı olarak eser sahipliği iddiasıyla talepte bulunamayacağı...davacının dayandığı unsurların bir kısmının, haber bültenlerinde jenerik olarak ve yaygın şekilde kullanılan, özgün olmayan anonim unsurlar niteliğinde olup, bir kısmı ise programı hazırlayan ve sunan kişilerin kişisel çaba ve özelliklerinden kaynaklandığı, “Habere Hoş Geldiniz”, “Haber Merkezinden İyi Akşamlar” gibi söz dizilerinin televizyon haber kanallarında sıkça kullanıldığı, bu ibareler üzerinde davacının hak iddia etmesinin mümkün olmadığı, ayrıca davacının “Haberin Merkezi” ibaresi üzerinde hak sahibi olduğunu ve bu sloganının kendisi tarafından ilk kez yaratılıp

76 Yargıtay 11 HD, E 2004/6612 K 2005/3278, 5.4.2005 <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2022.

77 Yargıtay 11 HD, E 2000/6049 K 2000/8439 31.10.2000, Yavuz, Alıca ve Merdivan (n 46) 153.

78 Yargıtay 11 HD, E 2009/11339 K 2011/10555, 20.09.2011 <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2022.

79 Yargıtay 11 HD, E 2011/12280 K 2013/12047, 10.06.2013 <hukukturk.com> Erişim Tarihi 25 Haziran 2022.

kullanılmaya başlandığını ispat edemediği...” şeklindeki karar Yargıtay tarafından onanmıştır⁸⁰. Görüldüğü üzere kararda, fikirlerin sınırlı ifade şekline koruma verilmemiştir.

Yargıtay 28.06.2013 tarihli karara konu olayda “*Ah Şu Kadınlar Ah Şu Erkekler/Ateşle Barut*” isimli kadın erkek ilişkileri üzerine bilimsel anlayış ve gülmeceyi birleştirerek, çözüm önerilerinin de sunulduğu televizyon programının formatının eser niteliğinde olduğu ve davalı tarafından eser hakları ihlal edilerek “*Ademler ve Havvalar*” isimli programın oluşturulduğu iddia edilmiştir. İlk derece mahkemesi tarafından davacıya ait program formatının eser koşullarını taşıdığı ve FSEK’nın 8’inci maddesi kapsamında korunmasının gerektiği, davalı kurumca davacı tarafından üretilen formattan izinsiz olarak serbest yararlanma ölçülerinin ötesinde benzerlikler taşıyan Ademler ve Havvalar adlı programın üretilmesi ve yayınlanması suretiyle davacının haklarının ihlal edildiğine karar verilmesine karşın Yargıtay tarafından “*...FSEK hükümleriyle eser sahibine sağlanan fikri hak koruması fikrin bizzatı kendisine dair olmayıp onun ifade ediliş biçimine ilişkindir. (Dairemizin 03.12.2007 tarih ve 12890/14256 sayılı ve 23.06.2008 tarih ve 6510/8309 sayılı kararları) Öte yandan, sözü edilen fikri hak koruması hangi biçimde açıklandığına bakılmaksızın fikir, usul, yöntem, işletme metodu, kavram, prensip, buluş ve keşifleri de kapsamaz. Mahkemece yukarıda yazılı gerekçe ile davacının dayandığı TV program formatının, sahibinin hususiyetini taşıyan ilim ve edebiyat eseri olduğu kanaatine varılmışsa da, yukarıda yapılan açıklamalardan 11. HD., E. 2011/12577 K. 2013/13823 T. 28.06.2013 Sayfa 2/3 da anlaşılacağı üzere karara dayanak bilirkişi raporları davacıya ait program formatının eser niteliğinde olup olmadığına ilişkin yeterli açıklamaları içermekten uzaktır. ...davacının dayandığı TV formatında yer alan ve program yayını ve akışına ilişkin olduğu ifade edilen detaylı açıklamaların esasen bir yöntem, iş yapma metodu veya benzeri bir usule ilişkin açıklama mahiyetinde olup olmadığı ya da bu açıklamalar da dahil olmak üzere anılan TV program formatı metninin bir bütün halinde FSEK 1/B-(a) ve 2/2 maddeleri anlamında sahibinin hususiyetini taşıyan bir ilim ve edebiyat eseri olup olmadığı hususlarında, içlerinde TV program yapımcılığı alanında uzman bir bilirkişinin de bulunduğu yeni bir bilirkişi heyetinden görüş alınarak hasil olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle davanın kısmen kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş” ve ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur⁸¹. Yargıtay serbest yararlanma ölçüleri üzerinde durmuştur. İhlal oluşturduğu iddia edilen formatta davacı eserinin ne kadarının alındığı, benzerlik taşıyan kesimin serbestçe yararlanılacak fikirler ve bunların yine koruma kapsamı dışında bulunan ifade şekilleri olup olmadığının tespitini gerekli görmüştür. Açık bir şekilde belirtilmese de aslında Yüksek Mahkeme fikir-ifade ayrılığı doktrininden yararlanmış, soyutlama testini ve *Scènes À Faire* doktrinine yaklaşan bir yöntem uygulamıştır.*

15.05.2015 tarihli kararında Yargıtay “*... yazılı program formatlarının FSEK md. 8/III uyarınca “senaryo” olarak korunabilecekleri, fakat davacı tarafından dosyaya metinlerin bu nitelikte olmadıkları, zira anılan metinlerde tarif edilen programa ilişkin detaylı bir program akışına ve onu benzer programlardan ayıracak karakteristik sabit unsurlara yer verilmediği, söz konusu metinlerde zaten aynı tür yarışmaların tamamında teknik açıdan var olması gereken ve hususiyet taşımayan sabit*

80 Yargıtay 11 HD, E 2011/8810 K 2013/11841, 06.06.2013 <hukukturk.com> Erişim Tarihi 25 Haziran 2022.

81 Yargıtay 11 HD, E 2011/12577 K 2013/13823, 28.06.2013 <https://www.lexpera.com.tr/> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2022.

program unsurlarının açıklandığı, program çekimlerinde kullanılabilir bir planlama içermediği, tam ve düzenli bir program formatı olmayıp, herkesçe bilinen bir genel yarışma formatının “altın günü” temasıyla çekilmesine ilişkin ham fikirlerden ibaret bulunduğu, bu metinlerin “e.” niteliğinde olmadıkları, yapımı ve yayını davalılarca gerçekleştirilen “A. G.” isimli TV Yarışma Programı ile davacı tarafından dosyaya sunulan metinlerde tarif edilen program arasında hususiyet taşıyan herhangi bir program unsuru açısından bir benzerlik bulunmadığı, ham fikirler için “kopyalamadan söz edilemeyeceği, bu tür fikirlerin TTK md. 55/1 bent (c) anlamında “iş ürünü” olarak da kabul edilemeyecekleri, davalı eyleminin haksız rekabet de oluşturmadığı gerekçesiyle, davanın reddine” dair ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır⁸². 2015 tarihli bu kararda, artık Yargıtay fikir – ifade ayrılığına dikkat çekmiş, fikirlerin ve sıradan ham ifadelerin, her formatta bulunan sabit program unsurlarının hususiyet taşımadığını belirtmiştir. Dikkat edilmesi gereken diğer nokta da Yargıtay’ın yazılı formatı senaryo ile kıyaslamasıdır. Ancak format senaryo kadar ayrıntı taşımak zorunda değildir. Buna karşı olayda davacı formatı, program çekimlerinde kullanılabilir bir planlama da içermektedir. Bu durum da formatın algılanabilir şekilde somutlaşmasını ve hususiyet kazanmasını engellemiştir.

Yargıtay 22.12.2015 tarihli diğer bir kararında “Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve dosya kapsamına göre, davalının isimli programı ihbar olunan firma ile yaptığı sözleşme uyarınca yayınladığı, programın orijinal isminin ... olduğu, aynı görseller, jenerik, müzik ve yayın akışının kullanıldığı, sadece genel kültür soruları yerine habere dayalı soruların sorulduğu, davacının ürününün hususiyet içermediği, benzerlerinden ayırt edilmesini sağlayacak özgün unsurları bulunmadığı, haber içerikli soru sorma formatının bir kişinin tekeline bırakılmayacağı” gerekçesiyle, davanın reddine ilişkin ilk derece mahkemesi kararını onamıştır⁸³. Gerçekten de soru sorma fikri ve soru sormaya ilişkin ifadeler haber içerikli bir format için koruma elde edemeyecektir.

Yargıtay 29.03.2016 tarihli kararında “Mahkemece, asıl dava yönünden Dairemizin bozma ilamına uyularak, iddia, savunma ve benimsenen bilirkişi raporuna göre, 249 sayfalık format metninde televizyon yarışma programının baştan sona bütün detaylarıyla tüm akışının belirlendiği, çerçevesinin çizildiği, program sırasında yarışmacının ve sunucunun oturacağı yerden, reklam arası verirken kullanacağı sözcüğe, kamera ışıklarından çekim tekniklerine, seyirci, sunucu ve oyuncuların konumundan soru sayısı ve ödüllere, sunucunun ne şekilde davranacağından, internet ve ...bağlantılarına, soruların ekranda görüntüleme biçiminden kullanılan renklere kadar tüm ayrıntılar öngörülerek anlatıldığı, davacının dayandığı televizyon program formatına ilişkin 249 sayfalık metnin, 2. maddesi anlamında bir ilim ve edebiyat eseri olduğu, davacı şirketin eser sahipliğinden kaynaklanan tüm mali haklara sahip bulunduğu kabul edilebileceği, manevi hakların ise davacıya ait olmadığı, dava konusu program formatında tüm ayrıntılarıyla anlatılan bir takım unsurların davalı tarafından başlangıçta ... adıyla, daha sonra ise... adıyla yayınlanan yarışma programında birebir ya da çok büyük benzerlik yoluyla kullanıldığı, gerek davacıya ait program formatındaki açıklamalar ve tanımlamalar, gerekse bu formatın uygulanmasını gösterir program görüntülerindeki sunucunun oturduğu platform, yarışma ya da yarışmacıların bulunduğu yer, programın...adıyla yayınlanan ilk bölümlerinde kullanılan

82 Yargıtay 11 HD, E 2015/443 K 2015/7009, 15.05.2015 <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2022.

83 Yargıtay 11 HD, E 2015/1179 K 2015/13762, 22.12.2015 <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2022.

ışıklandırmadaki mavi renk hakimiyeti gibi unsurlar bakımından dava konusu yarışma programı ile büyük benzerlikler ve ayniyet olduğu, tüm bunlara ilave olarak davalı taraf program sunucusundan kaynaklandığını iddia etse de, yarışmacılar cevap verdikten sonra program sunucusunun... diye soracağı hususu dahi formatın 235, 236, 237, 238. sayfalarında olduğu gibi format metninde ayrıntılı olarak yer aldığından yarışma programının en çok dikkat çeken bölümlerinden birisi olan bu bölümde dahi ayniyet bulunduğu, yapılan küçük önemsiz değişikliklerin, eser sahipliğinden kaynaklanan mali hakların ihlal edilmesi durumunu ortadan kaldırmadığı, dava konusu yarışma programının, davacının...te yazılı işleme, çoğaltma, yayma, umuma iletim, temsil gibi mali haklara sahip bulunduğu, televizyon program formatından yararlanılarak meydana getirilmesi nedeniyle davacının televizyon program formatına bağlı eser sahipliğinden kaynaklanan işleme ve umuma iletim mali haklarını davalılarca ihlal edildiği...” önündeki ilk derece mahkemesi kararını onamıştır⁸⁴.

Yargıtay 09.05.2016 tarihli kararında davacının “..müvekkilinin “.....” isimli programın özgün formatını, bölümlerini, akış planını ve dekorlarını hazırlayıp VTR ve demo çekimlerini yaparak yayına hazır hale getirdiğini... davalının çekiminin sahne, dekor, çekim planı, logolar, alt yazılar, renkler, grafikler gibi tüm şekli unsur ve detaylara ilişkin müvekkili tarafından oluşturulan demo çekiminin birebir taklidinden ibaret olduğunu ileri...” sürmesine rağmen, “ayrıntılı açıklamalar içermeyen program formatının sahibinin hususiyetini taşımadığı, bu itibarla FSEK kapsamında eser korumasından yararlanamayacağı” gerekçesi ile programın eser niteliğine sahip olmadığına dair ilk derece mahkemesinin kararını bu yönden kısmen onamıştır⁸⁵.

Her ne kadar davacı tarafından “formatın 20.09.2010 tarihinde notere onaylatıldığını, ...nın ilk aşamasının Türkiye’de haftanın, ayın ve yılın kısa filmcilerini belirleyen bir TV programı oluşturmak olup kısa film çeken amatör ve profesyonel herkesin www.....com adlı siteye çektiği kısa filmleri yükleyerek izlenme oranlarına göre derece kazanarak haftanın kısa filmcisi olacağını, sonrasında ayın birinci, ikinci ve üçüncü kısa filmcisi seçilerek bu kişilere ödül verileceğini, aynı formatta ünlü bir yönetmen, senarist ve oyuncudan oluşan jürinin olacağını, oluşturulan internet sitesinde program hakkında ayrıntılı bilgi verildiğini, Kısa Film Dünyası’nın eser niteliğinde bulunduğunu” iddia edilmiş olsa da Yargıtay tarafından “davacının dayandığı program taslağının özgün olmadığı, herkesçe bilinen, kullanılan unsurlar taşıdığı, davacının dayandığı program taslağı ile davaya konu programın formatlarındaki belirleyici unsurların birbirinden farklı olduğu, davacının çalışması ile davalının programı arasındaki benzerliklerin davaya konu programın özelliğinden ve işin mahiyetinden kaynaklandığı, daha önceki tarihlerde benzer nitelikte yapımların gerçekleştirildiği, çeşitli yarışmacıların kısa filmlerinin gösterimi ve tanıtımı ile bir jüri tarafından değerlendirme yapılmasından oluşan bir televizyon yarışma programının

84 Yargıtay 11. HD, E 2015/7276 K 2016/3447, 29.03.2016 < <https://www.kazanci.com.tr/>> Erişim Tarihi 22 Haziran 2022.

85 ‘...ayrıntılı açıklamalar içermeyen program formatının sahibinin hususiyetini taşımadığı, bu itibarla FSEK kapsamında eser korumasından yararlanamayacağı, ancak haksız rekabet hükümlerinin uygulanabileceği, dosyadaki belgeler ve tanık beyanları değerlendirildiğinde dava konusu TV programının meydana getirilmesi sürecinde davacının emeği, çabası ve katkısının bulunduğu, formatın oluşturulma sürecinde davacı ile davalı S.. A..’ın birlikte hareket ettikleri, anılan tarafların TV programı hazırlama ve pazarlama hususunda anlaşmaları, bu hukuki ilişkinin şekli şarta bağlı bulunmayan, tarafların ortaklık kurma amacıyla gerekli unsurların birleşmesi hususunda anlaşmasını yeterli kabul edildiği adi ortaklık niteliği arzettiği, davalı Seranın bu ortaklık ilişkisi sona ermeden diğer davalılara sözleşme ile pazarladığı, bu eylemin haksız rekabet oluşturduğu,...’ Yargıtay. 11 HD, E 2015/10650 K 2016/5199, 09.05.2016 < <https://www.kazanci.com.tr/>> Erişim Tarihi 22 Haziran 2022.

“... değil, “...” niteliğinde olduğu, soyut düşüncelerin telif hukuku kapsamında korunamayacağı ve soyut düşüncelerin eser sahipliğini ortaya çıkarmayacağı, özgün olmayan bu tür soyut tasarımların herkesçe farklı şekilde, farklı bir anlatım biçimi ile ifade edilebileceği, davalı tarafın davaya konu programının da bu soyut düşüncenin farklı bir biçimde anlatımı niteliğinde olduğu, davalı tarafın dayandığı soyut düşüncenin özgün olmayıp, iltibasın da söz konusu olmadığı, davacı tarafın eser sahipliği iddiası yerinde olmadığı gibi haksız rekabet de bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine” ilişkin ilk derece mahkemesinin kararı onanmıştır⁸⁶.

Yargıtay 12.03.2018 tarihli kararında ilk derece mahkemesinin “davacının “Bir Yönetmen Doğuyor” adlı televizyon program formatının hususiyet ve özgünlük kriterini taşımaması sebebiyle eser niteliğinde olmadığı, davalı yanın televizyon programının davacı formatından esinlenerek oluşturulduğu, ancak **esinlenmenin iktibas serbestisini aşmadığı**, içeriğinin örtüşmediği, formattaki yarışma başvuru koşullarının, yarışmacının seçiminin, jürinin işlevinin, program içeriği olarak kısa film üretim sürecinin ve süresinin, kısa film üretiminde ... süreci ve film bütçesinin, puanlama/sms kullanımının, eleme sisteminin ve ödülün davacı formatından farklı olması sebebiyle davalı programının davacı programına tecaviüz oluşturmadığı gerekçesiyle davanın reddine” dair verdiği kararı onanmıştır⁸⁷.

10.06.2019 tarihli kararından davacıya ait 2001 yılında notere tasdik ettirilmiş “Eldeki Kuş mu? Teldeki Kuş mu?” isimli yarışma program formatını oluşturulduğunu ve davalının “Cevap Soruda” programının taklit olduğunu iddia etmiş olmasına karşın; ilk derece mahkemesi kararında “...davacı tarafa ait yarışma programı formatının FSEK kapsamında eser niteliğinde olmadığı, taraflara ait yarışma programı formatlarının birebir aynı olmadığı, yalnızca yarışmanın üzerine kurgulandığı esas fikir olan, cevabın soru metninin içinde gizli olması fikri bakımından benzeştiği...” gerekçesi ile davayı reddetmiştir. Bu karara uygun olarak Bölge Adliye Mahkemesinin “...mahkemenin vakta ve hukuki değerlendirmesinde usul ve esas yönünden yasaya aykırılık bulunmadığı, **tarafların dava konusu yarışma programı formatlarının her ikisinin de eser niteliğini taşımadığı...** davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine” karar vermiş, Yargıtay tarafından karar onanmıştır⁸⁸.

Yargıtay’ın hem 12.03.2018 hem de 10.06.2019 tarihli kararında ayrıntıları ile formatın unsurlarını incelediği, program formatı temelinde yatan fikrin benzeşmesinden bağımsız olarak yarışma başvuru koşulları, yarışmacının seçimi, jürinin işlevi, program içeriği olarak kısa film üretim süreci ve süresi, kısa film üretiminde ... süreci ve film bütçesi, puanlama/sms kullanımı, eleme sistemi ve ödül bakımında formatların benzemediğine karar vermiştir.

29.06.2020 tarihli kararında Yargıtay “Bu Tarz Benim” isimli televizyon programına ilişkin ilk derece ve Bölge Adliye Mahkemesinin “davaya konu formatın son derece basit ve dünyanın bir çok yerinde uzun yıllardır yapılagelen genel nitelikte bir format olduğunun 4 bilirkişi raporu ile sübuta erdiği, 5846 Sayılı FSEK hükümleriyle eser sahibine sağlanan fikri hak korumasının fikrin bizatihi kendisine dair olmayıp onun ifade ediliş biçimine ilişkin olduğu, davacının noter tespitinin yapılan yargılama

86 Yargıtay 11 HD, E 2015/2356 K 2016/577, 21.1.2016 < <https://www.kazanci.com.tr/>> Erişim Tarihi 22 Haziran 2022.

87 Yargıtay 11 HD, E 2016/8864 K 2018/1893, 12.03.2018 < <https://www.kazanci.com.tr/>> Erişim Tarihi 22 Haziran 2022

88 Yargıtay 11 HD, E 2018/2799 K 2019/4180, 10.06.2019 < <https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2022.

sonucunda FSEK 1/B-(a) ve 2/2 maddeleri anlamında sahibinin hususiyetini taşımayan alalade bir tespit olduğu, noter tespitinin başlığının “Bu Benim Tarzım” şeklinde genel ibare içeren isim içermesinin de davacıya bir hak tesis edemeyeceği gerekçesiyle davanın reddine ilişkin verdiği kararı onamıştır⁸⁹.

16.9.2021 tarihli kararında⁹⁰ Yargıtay kararında ilk derece mahkemesi davacının dava konusu “VE ZAMAN DURDU” ve “HEY TAKSİ” programlarının senaryosu üzerinde FSEK 10. md. kapsamında dava dışı ... ile birlikte eser sahibi olduğu, davacının FSEK 15. maddesi uyarınca adının belirlenmesi ile ilgili manevi hakkının ihlali sebebi ile manevi tazminata hak kazanacağı, davalı TRT iyiniyetli olsa da bu iktisabının korunamayacağından davalıların birlikte sorumlu oldukları gerekçeleri ile davacı ... tarafından davalılar aleyhine açılan davanın kısmen kabulü karar verilmiştir. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesince uyulan bozma ilamına göre, davacının, davalı şirket yetkilisi ... ile birlikte hazırlanan “VE ZAMAN DURDU” adlı televizyon programı ile “HEY TAKSİ” adlı televizyon programı üzerinde yapımcı sıfatıyla FSEK 80. madde uyarınca bağlantılı hak sahibi olduğu, FSEK 80. madde de “Eser sahiplerinin hakları ile bağlantılı hak sahibi olanlar da eser sahipleri gibi Tecavüzün Ref’i, Tecavüzün Men’i ve Tazminat Davası haklarından faydalanırlar hükmünün” düzenlendiği, bağlantılı hak sahiplerinin eser sahipleri (FSEK 15/1) ve icracı sanatçılar (FSEK 80/1-A) gibi “adın belirtilmesi” manevi hakkını kullanabileceklerine dair yasal düzenleme bulunmadığından, davacının manevi tazminat ve manevi hak ihlali sebebiyle hükmün ilanı talebinin yerinde olmadığı kanaatiyle, davacı vekilinin istinaf talebinin kısmen kabulüne, kısmen reddine, davalı TRT kurumunun istinaf isteminin kabulüne, davalı GPR şirketinin istinaf isteminin HMK 353/1-b-2 maddesi gereğince kısmen kabulüne, kısmen reddine, mahkeme kararının kaldırılmasına, davacı vekilinin istinaf talebinin kısmen kabulüne, kısmen reddine, davalı TRT kurumunun istinaf isteminin kabulüne, davalı GPR İletişim şirketinin istinaf isteminin, HMK’nın 353/1-b-2 maddesi gereğince kısmen kabulüne, kısmen reddine, davalı TRT hakkında açılmış bulunan davanın husumetten reddine karar verilmiştir. Yargıtay tarafından karar onanmıştır.

16.02.2021 tarihli Yargıtay kararında davacının karar düzeltme talebi reddedilmiştir⁹¹. Karar konu olayda, davacı tarafından hazırlandığı iddia edilen ‘Suçlu Kim’ adlı programın adının ‘İpucu Kriminal’ olarak TRT’de yayımlandığını iddia edilmiştir. Mahkeme programların birbirinin devamı olduğuna karar vermiştir. Yargıtay ilk derece mahkemesinin kararının ücretinin tespiti noktasında bozmuştur⁹².

V. SONUÇ

Yüksek Mahkeme kararları incelendiğinde program formatlarına ilişkin herhangi bir tanım verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte eser niteliğinin bulunduğu kabul edilen program formatlarının yazılı metin olarak şekillenmiş olması ihtimalinde neredeyse senaryoya ulaşan ayrıntıya sahip olmasının arandığı söylenebilir. Yazılı metin içerisinde yer alan bilgilerin, alışılmışın dışında daha önce yapılmamış bir programa ilişkin olması gerekmekte olup; genel geçer ifadelerin ve

89 Yargıtay 11 HD, E 2019/5193 K 2020/3304, 29.6.2020 <<https://www.kazanci.com.tr/>> Erişim Tarihi 22 Haziran 2022.

90 Yargıtay 11 HD, E 2019/5423 K 2021/5532,16.9.2021 <<https://www.lexpera.com.tr/>> Erişim Tarihi 20 Ağustos 2022.

91 Yargıtay 11 HD, E 2019/2881 K 2021/1304, 16.02.2021 <<https://karararama.yargitay.gov.tr/>> Erişim Tarihi 25 Temmuz 2022.

92 Yargıtay 11 HD, E 2017/5008 K 2019/2123, 13.03.2019 <legalbank.com> Erişim Tarihi 25 Temmuz 2022.

herkes tarafından öngörülebilir düzenlemelerin eser niteliğine kavuşması mümkün değildir. Kararlar göstermektedir ki Yargıtay, program formatlarının eser olarak kabul edilebilmesi için hususiyet dışında özgün olmasını da aramaktadır. Bu ise program formatları açısından her zaman mümkün değildir. Zira medya endüstrisi hayattan esinlenir ve program formatının “çocuklara ilişkin olması”, “yemek programı olması”, “soru cevap şeklinde kurgulanması” tek başına formattaki özgünlüğe engel olmamalıdır. Şüphesiz sadece bu ana temalardaki benzerlikler de uyumsuzluk konusu formatların birbirine benzer olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla kanaatimiz program formatlarının Yüksek Mahkeme kararlarında belirtildiği kadar özgün olması gerekmediği, hususiyetin ifade edilmesinde kendisini bulabileceği şeklindedir.

Bununla birlikte Yüksek Mahkeme tarafından format benzerliklerinin tespitinde yukarıda belirttiğimiz *Scènes À Faire* doktrini ve *Merger* doktrini de uygulanmamaktadır. Ancak kararlarda fikir – ifade ayrılığı doktrini uygulanmaktadır. Format uyumsuzluklarında fikir-ifade ayrılığı doktrinin dikkate alınarak önemli ölçüde benzerliğin tespiti noktasında yabancı mahkeme kararlarında uygulanan soyutlama – filtreleme ve karşılaştırma yöntemi veya bütünsel bakış ve his yöntemi de kararlarda yer almamaktadır. Bu nedenle kanaatimiz kararların hukuki objektiflik ve gerekçelendirilmesi noktasında eksik kaldığı şeklindedir.

Çalışmamız neticesindeki tespitimiz, format uyumsuzluklarının önemli ölçüde benzerliğin tespiti noktasında dışsal ve içsel testlere odaklanarak çözümlenebileceği yönündedir. Önemli ölçüde benzerliğin tespitinde fikir-ifade ayrılığı doktrinin formatlar açısından *Scènes À Faire* doktrini ve *Merger* doktrini ile sınırlandırıldığı unutmadan, üçlü yöntem olan somutlama – filtreler – karşılaştırma(AFC) yöntemini uygulayarak adil ve objektif bir çözüme ulaşılabilecektir. Somut olaya göre, son aşama olan karşılaştırma yöntemi sırasında bütünsel bakış ve his yöntemi de özellikle kötünüyetin tespiti noktasında uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arıkan M, *Fikri Mülkiyet Hukukunda Televizyon Program Formatlarının Korunması* (XII Levha 2012).
- Ateş M, *Fikri Hukukta Eser Sahipliği* (Adalet, 2007).
- Ayiter N, *Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri* (Sevinç Matbaası 1981).
- Balcı E, ‘Televizyon Program Formatları, Çarkıfelek ve Kim 500 Milyon İster’ Üzerine Bir İnceleme’ (2009) 12(2) *Kültür ve İletişim Dergisi* 47 – 78.
- Bellican C, ‘Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Açısından Hususiyet Kavramı’ (2008) 7(1) *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67-90.
- Bergman JE ‘No More Format Disputes: Are Reality Television Formats The Proper Subject Of Federal Copyright Protection?’ (2011) 4(2) *Journal Of Business, Entrepreneurship & The Law* 244-267.
- Brigitte J, ‘Alternative Dispute Resolution under WIPO Rules for TV Format Protection Right Issues’ < <https://www.wipo.int/export/sites/www/amc/en/docs/article.pdf> > accessed 13 July 2022.
- Bozbel S, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (XII Levha 2012).
- Bozgeyik H, ‘Fikir ve Sanat Eserlerinde Hususiyet’ (2009) 15(3) *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 167-222.
- Bunker M, ‘Reality Bites: The Limits of Intellectual Property Protection for Reality Television Shows’ (2018) 26(1) *UCLA Entertainment Law Review* 1-18.

- Chalaby J, 'The Making of an Entertainment Revolution: How the TV Format Trade Became a Global Industry' (2011) 26 *European Journal of Communication* 293-
- Çolak U, 'Televizyon Program Formatlarının Korunması' (2004) 4 (3) *Ankara Barosu Fikir Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi* 11-34.
- Day LA 'A Copyright Dilemma: The TV Format' (1978) 22(2) *Journal of Broadcasting* 249 – 258.
- Dönmez Ü ve Sargın B, 'Televizyon Program Format Lisans Sözleşmesi' (2021) 7(1) *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi* 69 – 96.
- Er S, 'Televizyon Program Formatlarının ve Televizyon Programlarının Telif Hukuku Kapsamında Korunması' (2019) 23(3) *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 239-261.
- Erdoğan İ ve Budak L, *Anglo-Amerikan Eğlence Endüstrisinde Televizyon Program Formatları* (Kalkedon 2016).
- Erel Ş, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (Yetkin 1988).
- Gottlieb NE, 'Free To Air? – Legal Protection For TV Program Formats' (2011) 51(2) *The Intellectual Property Law Review* 211 – 270.
- Güneş İ, *Son Yasal Düzenlemelerle Uygulamada Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Seçkin 2008).
- Hirsch EE, *Fikri ve Sınai Haklar* (Ar 1948).
- Jones RH, 'The Myth of the Idea/Expression Dichotomy in Copyright Law' (1990) 10 *Pace Law Review* 551 – 580.
- Karabağ T, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Televizyon Programları ve Özellikle Televizyon Program Formatları* (Seçkin 2012).
- Karnell GWG, 'Copyright to Sequels – With Special Regard to Television Show Formats IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law' < <http://beck-online.beck.de/Bcid/Y-300-Z-IIC-B-2000-S-886-N-1> > accessed 07 Temmuz 2022.
- Koros C, 'Protection of TV Formats: Legal vs Non-legal Approaches' (2019) 10(7) *Queen Mary Law Journal* 7-25..
- Lane S, 'Format rights in television shows: Law and the legislative process' (1992) 13(1), *Statute Law Review* 24 – 49.
- Logan L, 'The Emperor's New Clothes? The Way Forward: TV Format Protection under Unfair Competition Law in the United States, United Kingdom and France: Part 1' (2009) 20(2) *Entertainment Law Review* 37 – 45.
- Moran A and Malbon J, *Understanding the Global TV Format*, (Intellect Books London, 2006).
- Özgür Z ve Esen H, 'TV Eğitim Programlarında Etkili ve Yaratıcı Senaryo Yazımı' (Açık Öğretim Fakültesi Uygulamaları 22 Ekim 2019) <https://aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Aydin_Ozgur.doc> Erişim Tarihi 8 Temmuz 2021
- Öztan F, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku* (Turhan Kitapevi 2008).
- Raygor KR and Komen E, 'Limitations On Copyright Protection For Format Ideas In Reality Television Programming' 97-121 <<http://www.medialaw.org/Template.cfm?Section= Home&Template=/MembersOnly.cfm&ContentID=7929.pdf> > accessed 22 June 2022.
- Samuels E 'The Idea-Expression Dichotomy in Copyright Law' (1989) 56 *The University of Tennessee Tennessee Law Review* 325 – 463.
- Sargın B, *Yabancı Unsurlu Televizyon Program Formatlarının Korunması* (Yetkin 2020).
- Tekinalp Ü, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (5. Bası, Vedat 2012).
- Tosun Y, *Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları* (XII Levha 2013).
- Üstün G, *Fikri Hukukta İşleme Eserler* (Besam 2001).
- Yavuz L, Alıca T ve Merdivan F, *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu* (Seçkin 2013).

Veritabanları

<<https://www.mipcom.com/en-gb/conferences-events/diversity-inclusion.html>>

<<https://www.natpe.com/about/> >

<<https://www.asiatvforum.com/en-us.html>>

<<https://www.discop.com/johannesburg#about-johannesburg>>

<<https://www.natpe.com/category/press-releases/>>

< <https://cite.case.law>>

< <https://case-law.vlex.com>>

< <https://www.kazanci.com.tr/>>

<<https://www.lexpera.com.tr/>>

<<https://legalbank.net/> >

<<https://www.hukukturk.com/>>

<<https://karararama.yargitay.gov.tr/>>